

Boj za osnovno šolo.*)

Vprašanje o preustrojitvi začetne osnovne ali ljudske šole je zopet na dnevnem redu. Knez Liechtenstein je 19. marca t. l. zagovarjal in razlagal načrt, ki ga je lani predložil zbornici poslancev. Nekateri poslanci so že razodeli svoja stališča gledé na Liechtensteinov načrt. Naučni minister pl. Gauč je ob tej priliki priznal, da sedanja osnova začetne šole se dá spremeniti in zboljšati. Rekel je med drugim: „Naši osnovni šoli ste dani dve zadači: v z g o j a i n n a u k“. Nalašč pravim poprej vzgoja, ker menim, da ravno na tem polju je naša ljudska šola še sposobna za bistveno zboljšanje. Od srečne rešitve teh dveh zadač zavisi neskončno mnogo v državi, in kdor je mnenja, kakor jaz, da sloni duševna brambena moč države na šoli, mora priznati, da rešitev tega vprašanja pomenja za državo vprašanje za življenje. To vprašanje stopi v spremstvu vrste drugih vprašanj nekega dne pred to zbornico, pravim, da stopi nekega dne pred to visoko zbornico, in tedaj, gospoda moja, izbojeval se bode boj nasprotij, ki so v tej visoki zbornici in ki so se razkrili včeraj toliko odločno. Tedaj bo naučni minister določil svoje stališče tudi v posameznih stvarih, (Dann wird der Unterrichtsminister seine Stellung auch im Einzelnen praecisiren) dal bo svoj glas. Dal bo svoj glas v soglasju s svojim prepričanjem brez vsakega premolčevanja (ohne jeden Rückhalt). Ta izjava naučnega ministra je silno važna, prvič ker kaže, da utegne vlada sama predložiti lastno predlogo o preustrojitvi osnovne šole, potem da utegne priti kmalu ta trenotek, in tretjič, ker je razvidno, da vlada hoče to prašanje reševati v zvezi z raznimi drugimi vprašanji. Ker govori naučni minister, da se ob istem času doženejo nasprotstva, katera se razkrivajo v zbornici državnih poslancev, je

slutiti, da bodo vladne predloge principijalnega ali načelnega in ob enem odločilnega pomena. Soditi je, da se bo stvar dotikala naravnost državnih osnovnih zakonov, pred vsem pa verskega in narodnostnega (14. in 19.) člena istih zakonov. Ako je naglasil naučni minister, da rešitev vprašanja o osnovni šoli je vprašanje za življenje države, nam je misliti, da se konečno izvrši srečno ali nesrečno tudi člen o narodni enakopravnosti. Kajti od srečne rešitve narodnostnega člena je zavisna tudi najprimernejša rešitev vprašanja o osnovi začetne šole. Ako „sloni duševna brambena moč države na šoli“, sloni na isti šoli ne samo moč, ampak celó obstanek in razvoj vsakega posameznega naroda. V Avstriji in Avstro-Ogerski v obče pa je spraviti v soglasje vse to, kar ohranjuje narode in državo ali državo in narode. Ne jedno, ne drugo se tu ne dá ločiti brez škode, brez nevarnosti. Ako je kje govoriti o vprašanju za življenje, poštovati je činitelje, ki varujejo narodnost, in kakor se osnuje ljudska šola, zavisi od tega obstanek ali pa pogin narodnosti.

V smislu torej, da se noben načrt o preustrojitvi začetne šole ne sprejme in niti ne bo obravnaval brez zveze drugih načrtov in predlog, nadajamo se, da pridejo na vrsto v resnici odločilna vprašanja, in na rešitev takih vprašanj treba se je pripravljati z vso zaresnostjo in odločnostjo.

Osnovno ali začetno šolo imenujejo slovenski pisatelji in časniki tudi narodno šolo; ali o narodnosti niti besedice ni v načrtu Liechtensteinovem. O stvari sami smo govorili lani obširniše in načelno. Največo napako ima Liechtensteinov načrt v tem, da hoče izročiti osodo začetne šole deželnim zborom. Kar koli pa obseza ta načrt občega, naj bi ne veljalo za Galicijo. Že to je krivica, in ta krivica bi zadevala itak tlačene gališke Ruse torej večino prebivalstva gališkega. Ta krivica bi se izvrševala s tihim in odkritim odobravanjem onih nemških nacijonalcev, ki hočejo, da bi se ločilo Gališko od pokrajin zastopanih v državnem zboru Dunajskem.

*) Glej „Slov. Svet“ lanski letnik, št. 4, 5 in 7 pod zaglavji: „Konfesijonalna šola“, „Domači in drugi glasovi o Liechtensteinovem načrtu“, „Narodna avtonomija in šola“, „Liechtensteinov načrt in plemstvo“.

Liechtensteinov načrt bi izročil osodo učiteljev in šol za manjšine prebivalstva kake dežele na milost in nemilost večin istih dežel, ali prav za prav na milost in nemilost večinam deželnih zastopov in s tem deželnih šolskih svetov, sestavljenih v soglasju z večinami deželnih zastopov. Učiteljem slovanskim po Štirskem, Koroškem, Istrskem, Tržaškem, Moravskem, Šlezkem, Gališkem, Bukovinskem bi se godilo še hujše ali vsaj takó hudó, kakor doslej. Slovanske učitelje bi naravni ali umetno sestavljeni pristojni zastopi pošiljali v nemške, italijanske v obče slovanskemu čustvu neugodne kraje, nemške, italijanske in drugih narodnostij učitelje v obče bi vsiljevali pa na slovanske kraje. Takó bi se jemale domače učiteljske moči narodom in tuje moči bi pospeševale ob enem tujčevanje osnovnih šol, ki bi bile vse drugo, samo narodne ne.

Predlog Liechtensteinov je, sumljiv že zaradi taktike nemških konservativcev; majhen odlomek, ki hodi s slovansko večino, vsiljuje rešitev prevažnega načrta, da ga sprejme ista večina, predno so rešena druga vprašanja, od katerih rešitve je zavisna tudi ugodna ali nepovoljna rešitev šolskega vprašanja. Še celó najboljši nemški konservativni listi so bili poprej za to, da se najprej reši narodnostno vprašanje, torej izvrši narodnostni člen XIX. Potem so nekoliko molčali o vrsti in zavisnosti teh vprašanj, a ko so obelodanili Liechtensteinov predlog, so ga obsojali in obsodili celó najboljši zagovorniki nemških konservativcev.

Liechtenstein je čakal do letos, kakor pravi, zaradi drugih nujnejših predlog, ki so bile na vrsti v državnem zboru. To je hvalevredno; ali obžalujemo, da ni sprevidel, da tudi sedaj gre rešiti narodnostno vprašanje pred načrtom, ki ga je on spravil pred državni zbor.

Saj tu ni bilo izgovora, kajti izvršitev narodne enakopravnosti s pomočjo posebnega načrta, veljavnega za vse narodnosti jednako, je zavisno od preproste državnozbornske večine, s katero glasuje vsaj oddelek nemških konservativcev. Takó pa je moral sam naučni minister pl. Gauč zavrniti taktiko Liechtensteina in njegovih tovarišev s tem, da vprašanje o osnovni šoli stopi nekega dne pred državni zbor v spremstvu vrste drugih vprašanj. S tem je vendar povedano, da šolsko vprašanje je združeno, in po naše celó strogo zavisno od drugih, principijalno obsežnih vprašanj. Nemški konservativci pa niso zaslužili samo te graje, ampak jim slovanski narodi ob enem po pravici očitajo slabo voljo nasproti izvršbi čl. XIX. o narodni enakopravnosti.

Cincanje in zavlačevanje v tem pogledu ni na pravem mestu, in mi, ki priznajemo brezuslovno patriotizem nemških konservativcev, obžalujemo njih zaslepljeno vedenje, ki je nasprotno pravemu avstrijskemu patriotizmu. Narode zadovoljiti v Avstro-Ogerski na podstavi izvršbe državnih osnovnih zakonov, to je prvi in največi patriotizem. Mi smo povdarjali, da Slovani za-

stopajo *αὐτονομία* konservativni živelj v obče, torej tudi v Avstro-Ogerski; ta neoporečni, po naravi in zgodovini utrjeni konservatizem avstro-ogerskih Slovanov varuje konservativni živelj, tudi ko bi popolnoma premrl odlomek nemških konservativcev. Slovanski konservatizem bi torej ne ušel nikdar nemškemu konservativcem, in on bi bil te podpiral toliko laže in obsežniše, kolikor bolj bi se bili pokazali nemški konservativci spretni, taktični in dobrohotni gledé na rešitev najvažnejšega in v resnici najnujnejega narodnostnega vprašanja.

Večina avstrijskega prebivalstva in država je na večji škodi, ako se zadrži rešitev narodnostnega vprašanja, nego pa prestrojitev začetne šole, tudi ko bi se mogla ta zboljšati vgodno brez izvršbe narodne enakopravnosti. Saj je še sam knez Liechtenstein zatrdil 19ega marca t. l., da preustrojitev začetne šole zahtevajo volilci nemških konservativnih zastopnikov; a ti volilci so samo peščica proti ogromni večini avstrijskega slovanskega prebivalstva, ki zahteva in nujno potrebuje, da se izvrši narodna enakopravnost. S tem je dokazano, da nemški konservativci postavljajo zahteve odlomka nad zahteve velike večine, zavisno vprašanje nad rešitev vprašanja, od katerega je rešitev vprašanja nemških konservativcev zavisna.

Nemški konservativci so na stališču deželne avtonomije; to stališče zagovarjajo brez razločka. To pa jim je kaj lahko, ker prvič nemški narodnosti ne škodujejo s tem, drugič pa se jako prikupijo raznim strankam, ako ne zamenjajo stališča deželne avtonomije z narodno samoupravo. Kot deželni avtonomisti si ohranijo pred vsem mogočni konservativni živelj plemstva vseh avstrijskih dežel, potem pa ravno zato dobivajo podporo tudi od toliko mogočnih Poljakov in Češkega kluba sedanje večine državnega zbora.

Nemški konservativci zastopajo dele nemškega naroda, ki živi skupno ali kompaktno na Tirolskem in Predarlberškem, Solnograškem, Avstrijskem, Gornjem Štajerskem itd. Na Tirolskem je južni del dežele toliko, kakor sam za se gledé na varovanje narodnosti in jezika. Nemci v obče živé kompaktno ali pa imajo umetne večine zastopov iz svoje srede, in kjer so raztreseni ali v odlomkih med Slovani, izvršuje se jim vestno in natanko narodna enakopravnost, kakor da bi bil narodnostni člen dejanski že izvršen za vse narode. Nemškim konservativcem se po takem ni bati, da bi škodovali nemški narodnosti, če dosledno ostajajo pri deželni avtonomiji. Njim je lahko zagovarjati „historično“ pravo dežel; saj bi z narodno avtonomijo ne dobili več, kakor imajo; za nje bi bile tu jedino formalne spremembe zastopov.

Ob enem so nemški konservativci mogočna podpora z deželno avtonomijo plemstva vseh dežel. Plemstvo ima svoja sporočila tudi v javnih službah; teh ne mara zapuščati iz lastnih interesov. Odkar je podeljena ustava, je plemstvo tako rekoč odločilen živelj zlasti v

deželah z narodno-pomešanim prebivalstvom. Tu odločuje razun Trsta v zmislu većin deželnih zastopov in po svoje utrjuje dosedanje moč deželnih avtonomistov. Večinam ugaja taka podpora, da takó laže vladajo nad manjšinami odlomkov drugih narodnostij, a plemstvo dobiva s tem veljavo v dež. zborih, ker vidijo većine v obče, se posebno pa umetno sestavljene većine, da plemstvo daje posebno zaslonbo deželni samoupravi. Takó ostajajo plemenitaši načelniki raznih deželnih zastopov in korporacij, s tem pa varujejo ob enem stanovske, svoje lastne gospodarske in družbene interese in pa nekako podedovane predprave državljanske, katere jih postavljajo v odlične službe državne politike in v obče v službe javnega življenja.

Ker sta si plemstvo ali, kar je tu bistveno jednakega pomena, ker si je staro veliko zemljiščno posestvo in veliki ali obrtni in trgovski kapital v nasprotji, se posebno v sedanjí dobi, in ker je isti moderni kapital tudi zaradi svojega liberalizma nasproten v svojih nazorih s plemstvom, je umevno, da se bratita konservativizem in plemstvo tudi zaradi soglasnih načel. Načela in interesi so vzrok, da plemstvo podpira deželno avtonomijo.

Brez deželne avtonomije bi si naródi na podstavi narodne samouprave pomagali sami; oni bi sami odločevali svojo osodo, svoj narodni razvoj, in ne bilo bi jim potreba posredujočega plemstva, da odločuje stalno v svojem interesu sedaj tako, sedaj tako.

Plemstvo ima torej največji dobiček od tega, da podpira nemške konservativce, in ti zopet imajo mogočno zaslonbo v plemstvu. Istemu plemstvu ni mari toliko za narodnost, kolikor za svoje interese; v Galiciji podpira plemstvo samo sebe s tem, da deluje v zmislu deželne avtonomije na škodo države in pred vsem većine avtonomnega prebivalstva, galiških Rusov. Poljsko plemstvo se niti za narod poljski ne zmeni, ako ni to v lastnem, se ve da vedno kratkovidnem interesu; toliko manj mu je mari za gališke Ruse, katere namerja raznaroditi, kolikor je v njegovi moči. Isto tako je plemstvo na Češkem vedno na delu za svoje interese. Zato zagovarja češko zgodovinsko pravo; tako bi ono odločevalo vedno med dvema narodnostima.

Vse to jasno kaže, zakaj je prevzel plemič knez Liechtenstein zadačo za prestrojitev osnovne šole, in zakaj se plemstvo poteguje na prvem mestu, da bi dobil tak načrt dejansko veljavo. Ni plemstvu na prvem mestu za zboljšanje začetne šole, kolikor za utrjenje deželne avtonomije. Zato hoče Liechtensteinov načrt povečati oblast deželnih zborov; v resnici bi deželni zbori postali še mogočniji. Že sedaj so velik zadržek, da se ne izvrši narodnostni člen v zmislu narodne avtonomije; potem bi bili pa isti deželni zbori tako rekoč moderna trdnjava, na katero bi streljali brezvspešno z najmogočnejšim strelivom. Većine deželnih zborov bi se upirale, da bi se jim odjemala oblast, s katero bi mogli osnovne šole in s tem

manjšine drugih narodnostij potujčevati še bolj in še hitreje. Plemstvo bi se potem ustavljalo isto tako, da bi se mu odvzela za vselej moč posredovanja in odločevanja in konečno moč, najvspešniše zastopati interese plemstva in velikega zemljiškega posestva. Saj veliki kapital deluje na razdeljevanje latifundij; plemstvo bi potem izgubilo veliko oblast, s katero brani pravice in uredbe, kakršne je podedovalo ali vsaj za se branilo doslej.

Iz vsega tega je umeti, kako da je Liechtensteinov načrt imel pred vsem pred očmi povečanje moči deželnih zborov, da je mogel Galicijo izvzeti na dobiček ne poljski narodnosti, ampak sedaj mogočnemu poljskemu plemstvu v Avstriji, in zakaj da je Liechtensteinov načrt popolnoma zbrisal ali prezrl narodnost.

Naposled so nemški konservativci in njih zaščitniki plemiči vseh narodnostij, znali pridobiti za svoj načrt še više cerkvene dostojanstvenike in potem bolj ali manj vse katoliško duhovenstvo. Kar se dostaje verskega ali konfesionalnega značaja šole, niso bili Slovani nikdar proti temu, da bi katoliške otroke poučeval katoliški učitelj, in da bi dobivali krščanski pouk isti otroci po katoliških duhovnikih. Jednako načelo velja Slovanom za vsa veroizpovedanja, in kdor dobro ume židovsko vprašanje, je odločno proti temu, da bi ariško deco poučeval Semit. Niti krščenemu Židu ne privoščimo mi šole ariških otrok, naj si bodo ti katerega veroizpovedanja koli. To je glavno gledé na osobje učiteljstva; vse drugo ni tako hudo, umevno pa je vendar samo po sebi, da katoliški otroci potrebujejo katoliško učiteljstvo, in jednako načelo velja za vsa druga veroizpovedanja.

Konfesionalna šola s tega stališča bi zopet koristila največ Nemcem, ker oni imajo poleg Poljakov največ Židov med seboj. In tu bi bila prestrojitev najbolj onim deželam nemškim na korist, kjer gospodujejo liberalci. Gledé na učiteljstvo nemški konservativci zase ne morejo dokazati niti nujnosti, da bi se izvršil njih načrt. Vendar pa so znali loviti tudi slovansko prebivalstvo, slovanske duhovnike za isti načrt. Začeli so v obče hudo grajati učiteljstvo kot brezversko i. t. d. Tu se je postavil pl. minister Gauč v bran za učiteljstvo, reki, da v obče učiteljstvo ne zasluži take graje; „kajti, pristavil je minister, jaz ne smem prezirati, da velik del teh učiteljev izpolnjuje svojo dolžnost pod najtežavnejšimi razmerami in takó, da so vredni vsega priznanja:

Mi poštujemo pred vsem slovansko učiteljstvo, in med tem je slovensko učiteljstvo v obče Tako, da ne zasluži nikakega očitania gledé na versko vedenje. Na Slovenskem in po slovanskih deželah v obče je učiteljstvo takega vedenja, da bi se zagrešili ko bi mu očitali, kar so porabljali nemški konservativci, za svoje agitacije, in kar so tu pa tam slepo, brez razločevanja, porabljali posebni privilegovani listi tudi na Slovenskem.

V obče ne zadevajo očitbe nemških konservativcev razmer med slovanskim prebivalstvom v Avstriji, kdor je posnemal njih agitacijske očitbe med slovanskim prebivalstvom, je stvari bolj škodoval, nego koristil. Takim razpornikom veljajo besede, da niti ne vedó, kako deco, kako učiteljstvo in konečno, kak narod imajo pred seboj. Take je opominjati, da naj gledajo, da se ne bo maščevalo nad njimi, kar sejejo povsem nepremišljeno in lahkomišljeno.

Lani pa že je povdarjal sam Lienbacher, da podpisi na raznotere peticije ne izdajo veliko gledé na vprašanje o prostrojitvi začetne šole in najmanj gledé na kak poseben načrt. Kje je množica toliko zavestna, da bi mogla razsojevati pojedine jasne in nejasne točke jednega najvažnejših in bodočnost narodov in države odločujočih vprašanj?

Kakó nevaren je Liechtensteinov načrt ravno gledé na bodočnost pojedinih narodov, razvidno je iz vrste podpornikov, katere si je pridobil in zlasti tudi zaradi tega, da ga podpirajo viši cerkveni dostojanstveniki. Ko bi se sprejel ta načrt, bi dobila cerkev več moči v šoli; ali cerkev bi se morala sama ravnati po sklepih in določbah deželnih zastopov. Kjer so liberalne večine, bi ji morda ne ugajala vsaka taka določba. Ali to za slovanske narodnosti ni še najvažnejše. Odločilno je to, da bi se cerkev privadila na povečano oblast, ki bi jo dobivala pótom deželnih zastopov. Cerkev bi bolje izhajala z deželnimi zbori, in kjer bi ti neugodno sklepali za manjšine drugih narodnostij, bi se cerkev niti upirati ne mogla, tudi ko bi hotela. Saj tu bi odločevali, kar se dostaje cerkve, viši dostojanstveniki, ne pa nižji svečniki, in znano je, da viši cerkveni dostojanstveniki ne zagovarjajo vselej narodnih potreb, še manj pa pravice tlačenih ali manjših oddelkov drugih narodnostij. Zgledov kaže sedanja doba v izobilji, n. pr. v Poznanju, kjer je nadškof Nemec, ali pa na Ogerskem, kjer so celó nadškofi, kardinali tujčevalci slovanskih narodnostij na dobiček madjarskih in madjarizujočih vlad. Na pokrajine slovanskim in srbohrvaškim prebivalstvom se nam niti ozirati ni treba za dokaz potrjenja takih očitnih resnic.

Kdo bi povsem tem imel toliko mogočno strelivo, da bi porušil zidovje mogočnih trdnjav deželnih zastopov. Tu bi branile za vselej deželno avtonomijo večine, naravne ali umetne, deželnih zastopov, potem odlomki plemstva, ki je raztreseno po raznih pokrajinah in naposled viši duhovni pastirji. Deželna avtonomija bi ostala kot neporušna skupnost trdnjav, in do izvršbe narodne enakopravnosti bi ne dospeli avstrijski narodi nikdar. Liechtensteinov načrt bi povečal moč deželnih zastopov za toliko, da bi prav za prav še sam uničil člen XIX., ki še le čaka na izvršbo narodne enakopravnosti. Kdor ima v oblasti šolo, osnovno šolo posebe, ima tudi moč nad narodnostjo in jezikom. Deželni zastopi pa v Avstriji ne morejo biti po kakovosti svoje sestave nikdar izvrše-

valci narodne enakopravnosti v zmislu ustavnega člena XIX. Ta člen bi bil torej s sprejetjem Liechtensteinovega načrta uničen in ž njim glavni del vsega tega, kar je v interesu narodov kot takih v podeljeni in še vedno veljavni ustavi od l. 1867.

S tem, da bi dobili deželni zastopi tako moč, katera bi imela zaslonbo v večinah pojedinih narodov, v plemstvu in hierarhiji, bi se uničil ob enem člen XIV., ki je poleg XIX. za zapadne Slované najvažnejši. Slovani zapadni, kakor znano, ne teže po spremembi veroizpovedanja, pač pa se naslanjajo na člen XIV. ustave zatagadel, da bi se jim uvedlo bogosluženje po cirilometodiškem obredu v staroslovenskem jeziku. Proti temu bi se upirali po sprejetem Liechtensteinovem načrtu z večjo močjo razpolagajoči deželni zastopi in bi nasprotovali zlasti viši cerkveni dostojanstveniki, ki bi potem radi sedeli sami na dobrih sedežih in v vednem prijateljstvu s plemstvom in dotičnimi večinami deželnih zastopov. Nasprotno, unele bi se mogočne agitacije potom istih deželnih zastopov ravno proti težnjam zapadnih Slovanov po cirilometodiškem bogoslužnju. Saj so vendar Neslovani, Nemci in Italijani, ki poleg Madjarov nasprotujejo takim težnjam, in Nemci imajo večji del deželnih zborov v svojih rokah tudi v narodno pomešanih deželah.

S tem je dokazano, da Liechtensteinov načrt preti uničiti bistveni del ustave, oni del, kateri zagotavlja narodom enakopravnost in svobodo vesti ali gledé na Slované svobodo, da bi si zopet priborili tisoč let stare, ne razveljavljene pravice cirilometodiškega obreda in cerkvenega jezika.

Liechtensteinov načrt je pa poleg vse nevarnosti ob enem tudi kratkoviden; kajti ne prišlo bi do miru po taki poti, vsled tega pa bi ne trpeli samo slovanski narodi, ampak tudi stanovi, in tu pred vsem plemstvo. Saj bi narodi spoznali, kdo bi zakrivil njih nesrečo in uničenje ustave. Ako so spomini iz prošlosti grenki za Čehe, bi grenkoba sedanje dobe še pohujšala razmere med plemstvom in narodi, sosebu med plemstvom in češkim narodom.

Na vse to je tolaživno, da vlada ne misli sprejeti Liechtensteinovega načrta, ampak izdelati lastno predlogo, in to v zvezi z drugimi vprašanji. Naj bi se posrečilo vladi popraviti, kar namerja v kratkovidni stanovski sebičnosti zagrešiti Liechtensteinov načrt.

Dr. Gregorec je završil letos svoj govor v državnem zboru z izjavo, da se pripravljajo velike reči. Naj bi spadale namerjane predloge Taaffejeve vlade k takim velikim rečem! Naj bi vlada napravila načrt o izvršbi narodne enakopravnosti v zmislu narodne avtonomije. Ako se ne čuti krepko dovolj, da bi prestrojila sedanje deželne zastope v juristične organe pojedinih narodov ali v narodno-avtonomistiške zastope, utegne jo pogoditi tudi s tem, da osnuje predlogo, po kateri bi se za narodne zadeve vstvarili taki narodnosamoupravni zastopi

poleg sedanjih deželnih zastopov. Po taki osnovi bi se deželni zbori ne bavili več s strogo narodnimi vprašanji in zadevami. In kakor smo rekli že lani, ko bi tudi to ne šlo, je potrebno pa vsaj to, da se zastopniki jednega in istega naroda, raztreseni po raznih deželnih zbora, smejo shajati od časa do časa ter razpravljati kot narodni zastopi, kot pooblaščen organ jednega in istega naroda za narodne zadeve. Tudi take poti in take osnove bi vedle polagoma do potrebne izvršbe narodne enakopravnosti, da uredbe narodnih vprašanj, ki segajo prek in prek v narodna svojstva. Še le taki organi morejo dovoljno ukrepati tudi glede na osnovne šole; šele tedaj bi postale osnovne šole zares narodne šole. Sedaj pa ne zaslužujejo tega imena.

Organi, pooblaščen in delujoči v zmislu narodne avtonomije, šele morejo srečno rešiti razna vprašanja o preosnovi začetnih šol. Kdo naj določuje o tem, kar je potreba narodom nego narodi sami? In kdo naj podá primerniših snovij n. pr. za berila itd., nego narodi sami, ki poznajo sami sebe, svoja svojstva?

Čudno; jedno glavnih načel pri začetnem pouku vseh predmetov je, da prehajajo od znanega do neznanega, od prikladnega do težavnega. A pri narodih naj bi se to preziralo! Svojstva v mišljenju in čustvovanju, v predmetih in delovanju vsakega naroda posebe so vendar otrokom istega naroda najbliža, najbolj znana, najprikladna, in ta podstava da bi se prezirala! *Tako preziranje ni samo zagrešenje proti obči pedagogiki, ampak proti glavnemu zakonu psihologije narodov, proti glavnemu načelu pedagogike istih narodov.* Pedagogika narodov mora biti v soglasju z občo pedagogiko, in vendar nečejo pošteti te analogije, ki seza celó v začetno šolo tudi tam, kjer ne poznajo ali pa, kakor razne stranke v Avstriji, nečejo poznati take obsežne in neoporečno veljavne analogije.

Nadejamo se, da se bodo uvaževali taki razlogi na Slovenskem, in dolžnost rodoljubov in učiteljstva je, da narod poučujejo v takem zmislu. Samo tako prisilijo svoje zastopnike, da spremené dosedanje taktiko, ki ne more vstvariti nič izdatnega in trajnega, najmanj pa velikega.

Fran Podgornik.

Politiška uprava na Slovenskem.

Govor dr. Frjanciča v državnem zboru 11. marca 1889.

(Dalje.)

Pa trpljenje šole slovenske s tem še ni pri kraju. Če se posreči spraviti kako pritožbo — nečm govoriti splošno, temveč hočem navesti dva slučaja — pritožbo spraviti čez meje provincije, kakim eventualnostim je še izpostavljena? V Trstu se je zbralo 1400 rodbinskih očetov in prosilo za slovensko ljudsko šolo. (Čujte! na desnici.) Čez leta je magistrat rešil to stvar tako, da naj otroci slovenski obiskujejo šole v okolici. Marsikateremu gospodu bode Trst toliko znan, da bode lahko pojmi, kaj se to pravi, če otroci morajo iz mesta hoditi v okolico v šolo. Stvar je po pritožbinem potu prišla pred Tržaško namestništvo, in „kronjurist“ Tržaškega namestništva jo je pogodil, da prav za prav društvo „Edinost“ nima pravice prositi za slovensko šolo ali za šolo sploh. Temu mnenju pridružilo se je ministerstvo in upravno sodišče. Reči moram, da kot pravnik se tudi s tem strinjam; zdi se mi prav v redu, da se je izjavilo ministerstvo, da društvo ni opravičeno prositi za šolo, mi vemo, od kakeh pogojev je zavisna osnova take šole, toda zdi se mi čudno, da ministerstvo ni zaukazalo, da ima občina Tržaška osnovati šolo, ker je vendar imelo pred sabo dokazano voljo in prošnjo 1400 slovenskih očetov. (Čujte! na desnici.) To je enakopravnost Slovencev, in tako je z zadevo, ki smo jo sprožili pred šestimi ali sedmimi leti v Trstu.

Šolo pri sv. Jakobu, kjer se okrajnemu glavarju ni posrečilo ljudi omečiti, da bi preklicali petico, zadela je druga osoda. Deželni šolski svet je rešil 1888. leta prošnjo. Med tem časom in med odločitvijo ministerstva se je pa nekaj prigodilo. Deželni zbor je občino razdelil v dve občini, in naučno ministerstvo je reklo: Na to prošnjo se ne more ozirati, kajti občina ni več ista. Da, kako je pa zvedelo naučno ministerstvo o tej delitvi? Delitev občin vendar

ne spada v delokrog naučnega ministerstva! Deželni predsednik je povedal predsedniku deželnega šolskega sveta. (Poslanec dr. Rus: To je on sam!) Res, dobro ste jo pogodili! (Poslanec dr. Rus: To stoji v zakonu!) Torej deželni predsednik tičal je v predsedniku deželnega šolskega sveta (veselost) in ta je poročal ministerstvu.

Če moramo biti tako težavne boje, da si priborimo z zakonom zagotovljene pravice, ki nam gredo sami po sebi na podstavi ustave, tedaj se nam pač vsiljuje prepričanje, da so zakoni le zato, da se rabijo proti nam.

Pa nikakor ne smem prezreti, predno prejdem od šolskih zadev na druge stvari, kako postopajo šolski sveti, kedar gre za učitelje.

Vprašati moram, kako je moglo priti do tega, da deželni šolski svet tako postopa, kakor je v naslednjih slučajih.

Ko je dne 30. oktobra 1887 v Ziljski Bistrici združnica društva sv. Cirila in Metoda se osnovala, je učitelja Kasparja Vilčnika, katerega pri onem shodu ni bilo in tudi k imenovanemu društvu ni bil pristopil, na mah predstavil deželni šolski svet, in „Freie Stimmen“ so pisale o tem:

„Učitelja iz našega kraja, ki ni skrival svojega slovenskega narodnega mišljenja, ki se pa ni sicer nič zakrivil, hoteli so častiti gospodje ujeti v svoje mreže, pripraviti ga, da bi ne miroval, ter ga narediti za rovarja jim jednacega in narodnega ščuvvarja.“

Kako se je vedel dotični učitelj proti njim, ni prišlo v javnost, pa predstavili so ga iz službenih vzrokov v nemški kraj. Ta ukrep je ob enem svarilo za vse učitelje, ki bi imeli veselje udeleževati se tacihi stvari. Šolska oblastva v tem oziru odločno postopajo in zaslužijo hvalo vse dežele.“

To se je pripetilo temu učitelju, Kasperju Vilčniku, o katerem se je mislilo, da ga hočejo ujeti v mreže svoje častiti gospodje, kateri pa ni ničesar zakrivil, kakor trdi v tem oziru pač zanesljiv glas. Ta učitelj, ki razume materni jezik otrok, katere poučuje, moral je na mah po zimi z ženo in otroki preseliti se v nemški kraj.

Kaj stori deželni šolski svet, kedar gre za druge učitelje, kaj je storil tedaj — temu tudi ni dolgo — ko sta dva učitelja v Apačah na čelu druhali kmetijskih fantov prišla, da razžene slovensko zborovanje v Apačah? Bila sta učitelja Kusternik in Staudacher.

Prišli so kričeč, razbijali so po vratih, zborovalci so se varovali le s tem, da so vrata zaprli.

Kaj je storil deželni šolski svet s tema učiteljema? Bila sta do tedaj le začasno nameščena, a sta se sedaj ravno ondu stalno namestila. (Čujte, čujte! na desnici. — Poslanec dr. Trojan: To je slovenjenje!) Tako dobrodejno je delovanje šolskih oblastev glede slovenskih šol v našem kraju!

Jednako je pa tudi v drugih ozirih. Dežela Štajerska je blagoslovljena z okrajnimi zastopi. Ti imajo po občnem zakonu določen delokrog; pred vsem imajo nadzorovati nad upravo občinskega premoženja, specialno imajo skrbeti tudi za ceste. Pa najdragocenejša in najvitalnejša njihova pravica je, da volijo 5 članov v okrajne šolske svete. Ker imajo ti sveti po devet članov, imajo baš izvoljenci okrajnih zastopov v njih večino.

Leta 1883. volil se je v Ptuj nemško-liberalni okrajni zastop, kateremu je potekla funkcijska doba v novembru 1886. leta. Toda še le 1887 bil je voljen novi okrajni zastop in je še le 1888. leta začel delovanje svoje. Minulo je torej mesto treh skoro pet let. In zakaj? Šlo je zato, da se vkup obdržé 1883. leta voljeni nemško-liberalni gospodje in kmetje, da bodo volili v okrajni šolski svet, kateremu poteče funkcijska doba 1887. leta. Ta namera se je tudi izvela. Se ve da se je to moralo nekako prikriti in stvar prevleči z navidezno zakonitostjo. Volitve novega okrajnega zastopa niso mogli dalje odlašati, in ta vršila se je v juniju 1887, pa jako dolgo je trajalo, predno sta se potrdila načelnik in namestnik njegov. Posebno je ugajalo deželnemu šolskemu совету, da se je bila vložila neka pritožba proti uvrstitvi hišnih posestnikov med veleposestnike. Deželno namestništvo je kot poslednja instanca pri pregledanju in potrjenju volilnega seznama a tout prix hotelo imeti hišne posestnike med veleposestniki. Proti temu se je vložila pritožba pri upravnem sodišču, ki je našlo postopanje pomanjkljivo ter je vrnilo volilno zadevo, da se popravi. Pomanjkljivosti se pa niso popravile. Star okrajni zastop je pa po smrti in premeni domovanja bil izgubil že desetino članov svojih, funkcijska doba mu je že bila potekla, in konstitovanju novega stavile so se iste ovire, kakor ob volitvi. Stanje bilo je kritičnejše, kakor poprej, pa vendar sta bila dne 13. junija 1888 potrjena načelnik in namestnik njegov. Opomnim pa, da smo nekaj dni poprej v zbornici interpelovali, ali vlada ne misli temu nestrpnemu stanju narediti konca in omogočiti, da vsaj more začeti delovati, predno mu poteče funkcijska doba. Pri tem je dvojno jako zanimivo. Zanimivo je, da namestništvo vsekakor hoče imeti hišne posestnike med veleposestniki, če tudi je že upravno sodišče dvakrat nasprotno odločilo. Upravno sodišče nima eksekutive, torej se vladni organi imajo v prvi vrsti ravnati po njega pravnih načelih.

Toda ta stvar je še drugačna. Okrajni zastopi so zastopstva interesov, volijo veleposestniki, trgovina in obrt, kmečke občine, trgi in mesta. Kakoršne so sedaj razmere na Štajerskem, imeli bi Nemci skoro zmerom večino, če se

hišni posestniki uvrste med veleposestnike, kajti mesta volijo nemške zastopnike, industrija in trgovina tudi, le kmečke občine so vedno zagotovljene Slovincem.

Gre torej za veleposestvo, katero odločuje. Če se hišni posestniki Ptujski, ki so največ nemško-liberalni gospodje, uvrste med veleposestnike, je vsekakor pričakovati, da Nemci dobe večino v okrajnem zastopu, če tudi je velika večina prebivalstva slovenska. Ta eventualiteta preti vedno zastopu Ptujskemu. Že večkrat so imeli v njem Nemci večino, če tudi je število nemškega prebivalstva v Ptujskem okraju, ki je eden največjih, prav neznatno.

3000 Nemcev je, pa 46.000 Slovencev in še več. (Čujte! na desnici.) Tak zastop bi potem pač ne bil več zastop okraja, temveč le zastop mesta Ptujkega.

Pa še nekaj družega je zanimivo, dvojna mera, s katero se je tukaj merilo. — V Ptuj se je tako postopalo, da se je odlašalo potrjenje načelnika in namestnika njegovega. V Celju, kjer so bile iste razmere, kjer se je bila vložila pritožba na upravno sodišče, se je pa doseglo potrjenje. Če se vpraša za vzrok, se nam ne bode moglo zameriti, če trdimo, da ni zakonit, a le političen, ker imajo v Celju Nemci večino, v Ptuj pa Slovenci. Kaj bi govoril o manjših stvarih, če se v velikem tako tepta pravica Slovencev, kako da uradniki ne umejo jezika naroda, da je n. pr. pri okrajnem glavarstvu Ptujskem pribit listek, na katerem so zapisane štiri ali pet občin zahtevajočih uradovanje slovensko! Iz tega se pač jasno vidi, da se sicer tem občinam dopisuje slovenski, z drugimi občinami, katerih je več sto in pripadajo tudi temu okrajnemu glavarstvu, pa nemški.

Pa čemu bi razkladal slučaje, kakor n. pr., kaj se je pripetilo pri Celjskem okrožnem sodišču in glavarstvu, kjer je okrajni glavar s kaznijo zaukazal, da naj reši nemški dopis, katerega ne razume in ga je zaradi tega bil vrnil okrožnemu sodišču, da mu pošlje slovenskega. Take razmere so na Štajerskem.

Dovoljeno mi bodi, da malo pojasnim razmere na Koroškem. Na Koroškem je zgodovinsko, pa tudi vsled neugodnosti razmer nastalo stanje, ki jako tlači slovensko prebivalstvo in je ovira, da ne more priti do besede. Zemljiško razbremenjenje se na Koroškem ni tako izvršilo, kakor drugod, kajti so cele pokrajine iz več vkup se držečih velic občin, ki nimajo lastnega gozda, če tudi je v deželi toliko gozdov. Glede lesa in stelje navezane so na graščine, in morajo kupovati od njih te za gospodarstvo potrebne stvari. Graščaki imajo prosto voljo, hočejo-li prodati te stvari ali ne.

Prebivalstvo občuti to neugodnost. Rajši plačuje davke nego pa ta izdajala. Pa graščine niso zadovoljne le z denarjem, kateri za stvari dobe od ljudij, temveč tudi pritiskajo v političnem oziru, prebivalcem narekajo politiko. Jednake razmere so pri obrtnih podjetjih in rudnikih. Ljudem se daje delo, zato se jim pa predpisuje politika.

Če se jemljevo v poštev te razmere in pa še to, da poslednji čas še mestno prebivalstvo vpliva pri volitvi v občinske zastope, ker se meščani poslužujejo volilne pravice za gozdne deleže, od katerih po krajcerju plačujejo davek, potem se ni čuditi, če prebivalstvo slovensko ne pride do besede, da si Slovenci izmed 14 deželnozborskih mandatov priboré samo dva, ker se je slovenskim okrajem dodalo nekaj Nemcev, da Slovenci potem vsled razmer, ki sem jih omenil, in vsled take volilne geometrije ne morejo prodreti.

Kako pa pride to tega, da proti slovenskemu prebivalstvu, ki se mora boriti proti takim razmeram, se oblastva delajo za one elemente, je pa vendar čudno. Omenil sem že, kako delajo z učitelji, če kažejo simpatije za narod slo-

venski, kateremu pripadajo, če tudi se ne mešajo v politiko, in kako se godi družim učiteljem, ki se udeležujejo nemško-liberalnih demonstracij. Toda glava oblastev na Koroškem, načelnik deželni, tu tako postopa, da jaz moram to tukaj malo pojasniti. Usojam si te izjave obračati naravnost na gospoda vodjo ministerstva notranjih zadev, da se mi ne bode očitalo, da govorim nekomu, ki ni navzočen in ga napadam.

Kako se vede deželni predsednik sam? Če se nastavi župnik ali provizor na slovenski župniji, naprosi se ordinarijat, da mu da na pot opomin ali kakor se pravi doslovno, da mu pri priliki da razumeti, da naj se v svojem bodočem poklicu nikar ne meša v narodne strankarske prepire. (Poslanec Wagner: Prav pametno! Poslanec Trojan: Ali Nemcem tudi?) In kaj so storili ti župniki in provizorji? Podpirali so one, ki tudi tukaj podpirajo vladu in volili so ministra za poslanca.

Bila so pozvedovanja o pristojnosti neke osebe in sicer zaradi tega, ker je ta oseba prišla v občno bolnico na Koroškem. Poprosili so župnijski urad, da dá odgovor; ta urad pisal je drugemu župnijskemu uradu in poslednji občinskemu predstojništvu. To dopisovanje bilo je slovensko. Prišlo je v svoji slovenski nagoti tudi deželnemu odboru pred oči. Ta je tem povodom poslal dolgo noto deželni vladi, v katerej dokazuje, da slovensko dopisovanje ne gre na Koroškem. (Čujte! Čujte! na desnici), ker so župnijske matice — in na to so se tedaj sklicavali — javne listine, da ima deželni odbor pravico zahtevati, da so nemške te listine, ker imajo pravico javnosti. (Poslanec dr. Trojan: To je slovanjenje Avstrije.) Nadalje so se spotikali — in to pri pozvedovanju pristojnosti osebe — ob pisavo imena. Jaz to pojasnim z imenom Vilčnik, katero sem prej imenoval, ime je slovensko in se pravilno piše s sedmimi črkami; koroški bi se moralo pisati s dvanajstimi črkami.

Pristavilo se je, da ta pisava je združena z nevarnostmi glede rodbinskega in dednega prava; deželna vlada ima isto skrb, ker je pritrdila deželnemu odboru in rekla: Ta pisava utegnila bi imeti nevarne imovinsko pravne posledice. Vajeni smo bili slišati v gimnazijah od profesorjev,

ki navadno pač malo razumejo o pravoznanstvu, da nam morda odide dedščina kacega strijca v Ameriki, če naših imen tako in tako ne pišemo. Sedaj pa koroški juristi sami to trdijo. Dedno pravo naslanja se pa na vse druge podlage, kakor na pisavo imena.

Nadalje pravi vlada, da vedenje matice spada v državno upravo, in ker je uprava na Koroškem nemška, biti morajo tudi matice nemške. (Čujte! Čujte! na desnici.)

Po katerih zakonih neki? Jaz jih ne poznam, imeti morajo na Koroškem svoje temeljne državne zakone. (Poslanec dr. Gregr: Tajne!)

In kako se deželni načelnik vede v svojem oficijalnem časniku proti slovenskemu narodu? Če se mi bode sploh kaj odgovorilo, se mi bode to, kar smo uže slišali iz ust Njega ekselence gospoda ministerskega predsednika, da deželni predsednik ne more biti za vse odgovoren, kar se objavi v oficijalnem listu. O tem smo lahko različnih mislij. To pa vendar smemo misliti, da se, če tudi se pohaja le v pohode k deželnemu časniku, kakor se je glasil ministerski izraz, lahko izgovori, da se sovražno ne bi pisalo proti prebivalstvu, ki je tako mnogobrojno, kakor so Slovenci na Koroškem.

Lani sta dva moja rojaka posebno vneto slikala, kako se zatira slovenščina v koroških šolah. Proti njujinim trditvam so se začeli izjavljati po deželi, in te izjave je „Klagenfurter Zeitung“ s posebno slastjo ne le registrovala, temveč priobčevala vselej in extenso in markantneja mesta, ki govore o ščovalcih iz tujih kronovin, tiskala s prestreljenimi črkami in tako pokazala, da se popolnoma strinja s temi izjavami. Kako je s tem ustregel deželni časnik drugim listom, kakor „Tagespost“ v Gradcu in „Freien Stimmen“ na Koroškem, se razvidi iz notice, katero sem čital v „Freie Stimmen“ dne 24. oktobra 1888. Tu se pravi glede na te izjave (čita:)

„Proti slovenskim hujskačem dohajajo še vedno izjave občinskih predstojnikov in krajnih šolskih svetov. Te objavlja jedno za drugo uradni list v veselje onim, ki zares hočejo dobro deželi in v jezo slovensko-klerikalni stranki.“

(Dalje prih.)

O simboliki moravskih piruhov.

Brez izjeme *) vsem rodovom na daleč in na široko razprostranjenega naroda slovanskega je skupen običaj „omlaze ali omlajk“ (pomlaska, nem. Schmeckoster, t. j. šibica iz omlajenega protja. — Prel.), ki se vrši zajedno s podajanjem najraznovrstnejše, mnogokrat prekrasno in umetno pisanih piruhov.

Le-tá starodavni običaj pa za davnejših dob nikakor ni bil le brezpomembna igrača, za kakoršno se je privadila poštovati jo današnja doba; globoko je pustil korenine svoje v nežnih, pobožnih in hvaležnih dušah slovanskih, takó da dandanes ne cvete le v jedru našega ljudstva, nego da ga zasledujemo tudi tam, kjer je uže pred tisoč in več leti popolnoma potihnil glas slovenskih ust.

*) Iz knjižice „Moravské Ornamenty“. Izdaje „Vlastenecky muzejni spolek v Olomuci“.

Kakor dokazuje že ime samo — omlajka, izvedeno od omlajenja, omladiti — pomenjal je ta običaj oživljenje ali omlajenje cele prirode na pomlad, katero je Slovan uže ed starodavnosti čislal z dušo in telesom, in ki mu je po neprestanem in neposrednem dotikanju vzgojila ono zanimivo, darovito in pozorno bitost (bistvo), ki se povsod kaže raziskovalcem.

Priroda je obdarila Slovana nasproti drugim narodom tudi z nežno, globoko in čustveno dušo, a radi tega srečavamo redoma v starih slovanskih običajih plemenita mišljenja, izredno iznajdljivost in stalne težnje po ohrani, nikakor pa ne po uničevanju; pomen običajev pa po navadi ni le nežen, no tudi primeren in jedernat.

Ne čudimo se zatorej, da so Slovani začenjali novo leto ravno o najprimernejšem času, namreč ob obnovljenju in oživljenju vseh prirodnih sil na pomlad in da

so tako znamenito omlajenje tudi praznovali slavnostno in pomembno.

Kakor nam pripovedujejo poznavalci starodavnih običajev slovanskih, prispevali so predniki naši ono protje, s katerim so se ob „omlajki“ pošegetali, s pomladnim bliskom, ki zemljo odpré, oplodí ter je zajedno tudi odznak Peruna. V naših pravljicah odpira tako protje zemljo in skalovja, dà, delí celó vodovje v stanišče povodnemu možú ali morskim ženam. Tudi škropljenje z vodo ob omlajki namesto šegovanja s protjem prišlo je v navado (morebiti še le pozneje, z ozirom na krst z vodo), ki je pa tudi pomenjalo pomlajenje. Toda tudi pri tem običaju so se po navadi obdarjevali z barvanimi ali pisanimi jajci, in sicer, kolikor vemo, vedno le s kokošnjimi.

Kokoši so imele torej ne majhno prednost pred drugo domačo drobežjo, ker so bile morebiti prve krotke domače živali v slovanskih naselbinah. Dà, postale so celó od velikega pomena, kajti: na kokošji nogi vrtí se v slovanski pravljici raj v podobi gradú, a kokljo s piščeti postavili so Slovani na obzorje med zvezde.

Hanuš misli, da to nikakor ni le slučajno, ako pravimo mi dandanes, da se je na novo leto podaljšal dan za „kokošji korak“, ali če prvo pomladno cvetlico (primula veris) nazivamo (namreč Čehi) tudi „kuři stopa“ (kurja noga).

V naših pravljicah zapové tudi puščavnik deklici, ki je po vsem svetu iskala svoje v krogarje spremenjene brate, da naj shrani po večerji jej darovane kokošje kosti, kajti izpremené se jej v lestvico, segajočo nad vse vrhe, celó do tje, kjer mati solnce trudna lega k počitku, ko je bila po dnevu obšla ves svet.

Slovani so na dan sv. Ivana (ob obratu solnčnem) darovali tudi kokoši, katerih kostí so shranjevali, da bi z njih pomočjo mogli dospeti na „stekleni vrh“, namreč v raj; ta bajka je ostala razširjena še med že pomembnimi Slovani.

Kokoš kuhajo otročnicam za krepilo, a njih postelje so že od starodavnosti zagrinjali z zagrinjali, na katerih dotikajočih se koncih so bili največ vezeni (izšivani štikani) — petelini.

Med ptiči, ki so bili ljudstvom že od nekaj posredniki med božanstvi in ljudmi ter so razodevali voljo božjo, častili so zlasti petelina kot „poslanca božjega“. In da so svatbene običaje dopolnili, donášal je starešina kikirikaje, živega petelina. Dà, umrli predniki starih Slovanov pasli so v raju na zeleni livadi — peteline in v grobih Jaronjoviških pri Kromerizu dobili so poleg črepinj pokojnikov tudi okostnico petelina.

Taka važnost pojasni nam morebiti vsaj nekoliko običaj, po katerem so drugod na Češkem in Moravskem, tudi v Sandomiru in Mazovu, nosili okrašenega petelina o „žgačkanju“ (drug izraz za „šegetati“) od hiše do hiše; vredno bi bilo tudi preiskati, da li je petelinje obglav-

ljenje na Češkem in Moravskem bilo že prvotno v zvezi z onim običajem, ali je nastalo še le za poznejših dob.

Podobne bajke in običaji kažejo pa le dobrohotno stran petelina; vendar ima grozen pomen ljudstvu še dandanes dobro znani rek: „vsedel se mu je na streho rdeči petelin“, ko je namreč drugi „posel božji“, to je blisk, vdaril v njo z nebá, ali če je na kako drugače nastal ogenj v hiši; to poslednje pomenja morebiti maščevanje bogov za storjene pregrehe.

Stari običaj našega ljudstva, jajca, na veliki četrtek znesena, metati čez straho ter je zakopati tam, kjer so padla na tla, „da bi tega leta strela ne vdarila v hišo“, pomenja gotovo žrtev Perunu, kajti, kakor nam je znano, bil mu je posvečen vsak četrtek v tednu, no poleg tega bil je še posebe njemu posvečen „veliki četrtek“ na početku spomladi, ki je s početka padal v čas od 19. do 25. marca. Dne 19. marca namreč praznuje ljudstvo naše vse do danes prvi spomladanski praznik, a tega dne prikazujejo se pri prvih spomladnih igrah mladine tudi — prvi piruhi ali pisanice, čeprav padajo velikonočni prazniki, ustanovljeni po katoliški cerkvi, še le na poznejši čas.

V Rusiji mečejo v požar, da bi ga pomirili, veliko-nočna jajca, katera shranjujejo nalašč v ta namen.

Za poganske dobe začenjali so Slovani — kakor trdi Hanuš — novo leto vedno 95. marca.

Nemajhno veselje je našim gospodinjam to, ako morejo vzgajati marčna piščeta, kajti marčni petelin varuje neki domovje bolje kot devet psov.

Kakó zvesto so obvarovale naše stare gospodinje vse, kar je v zvezi z gojenjem kokošij in velikim četrtkom, Perunu posvečenim, razvidimo iz vraže, ki se je ohranila zlasti v Luhačovskem. Predno so se takó razširile žveplenke, hodila je sosedá k sosedí „po malo ognja“, če ji je slučajno ugasnilo oglje, skrbno pokrito s pepelom; no veliki četrtek pa bi gospodinja za nobeno ceno ne „posodila“, da bi se ji srečnejše legla piščeta tega leta.

Ako živí črna kokoš že devet let pri hiši, gledajo jo s tajno grozo in strahom, kajti utegne se neki vsak hip spremeniti v škratek (škrítek). Škratek se more tudi izleči iz jajca črne kokoši, ko bi se mogel spozabiti takó daleč, da bi tri tedne ne molil, se ne umil in ne počesal ter nosil to vražje jajce pod pazduho. Da tak škratek svojemu gospodarju donese vse, kar bi si ta pozelel samó, o tem pripoveduje obširnejše zlasti Kulda v zbranih vražah in običajih moravskih Vlahov.

Po nekod pripoveduje ljudstvo, da je ono jajce, iz katerega se izleže škratek, oplodil marčni petelin. Tako vražo bi mogli morebiti prištevati k ostankom vsakovrstnih prepovedij poganskih običajev, zlasti če jo primerjamo s kranjsko bajko „O božjem petelinu“ (v češčino preložil Erben), ki začjenja takó-le: „Zemlja je bila pusta, nikjer ni bilo videti drugega, kakor golo ska-

lovje. To je bilo žal Bogú, ki je poslal zató svojega petelina, da bi oplodil zemljo. Petelin je počenil nad neko votlino in znesel jajce čudodejne moči in veljave. Jajce je počilo, a iz njega je privrelo sedmero rek. Reke so namočile celo to pokrajino, da je v kratkem času vsa ozelenela, povsod je bilo polno cvetja in sadja, brez vsakega človeškega obdelovanja rodila je zemlja na polju pšenico, a na drevju niso rastle le jabelka in smokve, no tudi kruh, najbelši in najslajši¹⁾ itd.

Ta slovenska bajka kaže nam očividno jajce kot najnaravniši simbol stvarstva posebe in začetek vsega organskega življenja v obče; tudi nadaljnji razvitek te bajke kaže nam na vstvarjenje svetá, kajti v tem zemeljskem raju postal je človek ošaben, da je razbil ono jajce, iz katerega je privrela povodenj — vesoljni potop.

Podobne nazore opazamo tudi pri najstarejših kulturnih narodih in sicer pri Egipčanih in Perzijanih, zapazamo pa tudi v Indiji in Japanu. Ali tudi obdarovanje z rdečimi in pisanimi jajci bilo je v navadi že pri Egipčanih in Perzijancih.

Ali pa moremo dati pomembnejši dar na začetku poletne dobe nego je simbol stvarstva in kal novega življenja? Rdeča barva, ki je barva radosti, očividno kaže voščilo darilčevo: „začenjaš novo leto, bodi ti v veselje!“

Vendar pa se dobro srcé in plemenita duša naroda našega ni zadovoljila za vedno le s takim preprostim voščilom; piruhi (češ. kraslice) so imeli očividno kazati obdarovancu še druga voščila darovalčeva; od „kraslice“ nastal je pomen — krasa (slov. lepota, krasota), ki je po Hanušu prvotno pomenjala rdečo barvo. Dalje so nastali nazivi „pisanka“, kakor nazivajo „kraslice“ Poljaki in Rusi (— kakor tudi mi Slovenci, česar pa pisateljica ni navedla. Prel. —) zaradi bogatega obsega na jajcih pisanega, slikanega in risanega. V slovanskem Gorotanu (na slov. Koroškem) imenujejo velikonočno jajce „pyrič“ (v obče po Slovenskem pa „piruh, pirh ali pisanica“, Prel.), od glagola piriti, t. j. rudeti, a to znači neki tisto rudenje ob vshodu spomladnega solnca.

Velikonočne praznike nazivali so za prejšnjih časov in marsikod še dandanes tudi „rdeče praznike“.

Izreka: „Ne bode več jedel rdečih jajec“, pomenja toliko, kolikor: ne dočaka več velike noči. „Varuje ga, kakor rdeče, pisano jajce,“ pa pomenja skrbnost in paznost, ki jo imamo do kake reči ali osebe; naši otroci pa si prosijo ob omlajki obojih, rdečih in pisanih:

„Zkázal tkalec a tkadlčka,¹⁾
by jste dali tri vajíčka,²⁾
jedno bílé, i červené,³⁾
naposledy malované.“⁴⁾

Da so po nekod v tej novoletni dobi tudi kokljam podstiljali s protjem, v znak spomladnega vstajenja, mogli bi soditi iz popevke:

¹⁾ Tkalka, ²⁾ jajčica, ³⁾ rdeče, ⁴⁾ slikane, malane.

„Hody, hody o provody,¹⁾
dej červené vajíčko!
Nemaš li červené,
daruj jenom²⁾ bílé,
vsak ti je slepička³⁾ snese
u Pánbíčka⁴⁾ v koutku,
na zeleném proutku.“

V izbenem kotu obešali so podobe bogov in dedov, kakor še dandanes ljudstvo naše obeša svete podobe in križ z Odrešenikom svetá.

Na Češkem popevajo:

„proutek vohnoutek,
sedí na něm zlatý kohoutek.“⁵⁾

Morebiti da tudi rdeči trakovi in pisani odstrižki, katere naše ljudstvo v podobi razprostrtih perut vpleta v omlajke, imajo pomenjati v zadnji popevki omenjanega „zlatega petelina“.

Lupine velikonočnih jajec zakopuje naša ljudstvo v zemljo, da bi se oplodila, lupine sirovih jajec pa vsaka redna gospodinja sežgá; take zavržene lupine namreč hudobni ljudje baje skrbno iščejo, da bi je porabili za začaranje v škodo tiste hiše, ki je zavrgla lupine. In zares devajo nevoščljivci v take lupine raznovrstne reči, zlasti škodljive in smradljive rastline ter je zakopujejo skrivši pod prag tuje hiše ali pod jasli tujih hlevov, da bi škodovali živini.

Opomnje vredna se nam zdí tudi vraža, da morejo gozdne žene (češ. divoženj) zameniti svoje dete za dete take neprevidne gospodinje, ki ne zna dobro shranjevati jajčjih lupin. Taki podvrženci pa so „nesiti“ in „nemi“ (nemluvy), ki pa, dasi ne morejo govoriti, z domačinci, s svojim zlostnim kričanjem pridobé vse, kar jim je ljubo, redé se in rastejo na škodo domačih otrok, takó da ves pridelek ne zadoščuje v njih zahranjenje. Ta starodavna vraža prikriva v sebi znamenito in zelo pomembno resnico. Ne brigajoči se navidezno za nepomembni, nepotrebni, vendar jedinstvo označujoči predmet, dobiva si čarovnica (vid'ma ali ved'ma) moč nad vsemi prebivalci, nad pridelkom njih težkega dela, nad celim imetkom na korist tujstvu, ki govori tuj jezik ali pa je do cela — nem (mutast).

Kaj pomembna je odločnost neke moravske gospodinje, o kateri govori pravljica v okolici Ružnova, ki je po nekotikem času spoznala delo čarovnice (vid'me), da je počela grdega in že strašno odraslega podvrženca — proti sočutnemu običaju slovanskih žen — bítí in pretepati, in to takó dolgo, da se je prikazala čarovnica. In glej, vid'ma je donesla gospodinjinu dete, toda grozno zanemarjeno, vrgla je gospodinji dete pred noge, pograbila svoje dete ter izginila za vedno. Zanemarjeno dete pa se je v materinem skrbnem naročju kmalu zopet

¹⁾ bela nedelja, ²⁾ samo, ³⁾ kokoš, ⁴⁾ gospod Bogec, Božić, ⁵⁾ petelinček.

opomoglo. Ni li ta vraža zelo poučna po svojem pomenu?

Zares nježna in globokopomembna je tudi prekrasna navada, s prijateljem skupaj pojesti velikonočno jajce; to pokazuje na pobratimstvo, na duševno vzajemnost, kajti kakor pripoveduje narod, ne more nikdo zgrešiti poti tudi v najgostejšem in osamelem gozdu, kdor bi storil tako, kajti zvezan je z milim prijateljem k vzajemni pripomoči; in ko bi zgrešil pravo pot, koj najde zopet pravo cesto, ako se le domisli prijatelja.

Na Poljskem, kjer je minulo leto na občni razstavi domače obrtnosti pri vseh neslovanskih obiskovalcih na stotine umetno pisanih piruhov vzbudilo občudovanje in celo strmenje, gospoduje ter je splošno razširjena tudi ta krasna navada; celo sam rimskokatoliški škof Levovski povablja po dokončani službi božji k sebi mnogobrojne svoje goste, kakor pripoveduje Hanuš, da ž njimi použiva (ali vsaj pokuša, Prel.) pri vzajemnem voščilu čez sredo prerezana jajca. Ravno tako delajo na Češkem gospodarji z družino in posli.

O starodavnih običajih in vražah velikonočnih ali svojstveno nam Slovanom novoletnih, mogli bi napisati obširne knjige, a vendar bi še ne obdelali bogate snovi. Zategadel naj se dotaknemo tu samo ob okrašanju jajec toliko, da vidimo poleg napisanih rekov, katere si je darovalka izbrala primerno svojemu namenu, torej poleg „napisanih“ tudi slikana ali risana, da celo „vezena“ voščila na piruhih, namreč znamenja in znake, kakor: plamteče srce, ali dve spojeni srčeci, Krista na križu, golobico s kakim poselstvom, itd. Tudi taka znamenja in znaki so navadno obkroženi, združeni ali okrašeni z najraznovrstnejšimi posameznimi deli našega splošno

uporabljanega in iz vezenja prevzetega ornamenta. Ker je pa tako umetno slikarsko delo na podolgastookroglem predmetu, kakor je kokošje jajce, tako rekoč izčarano in sicer s preprosto roko slovanske žene, zato moramo to roko nazivati zares nadnavadno spretno in umno.

In ravno zaradi tega je pisanje piruhov podobno v tem ali onem kraju navadnemu vezenju, izvzevši one prastare motive, katere opazamo na nakitih (kinčih) v naših starodavnih grobovih, s čemur pa pridobé za nas toliko večjo ceno, važnost in pomembnost.

Tudi v barvitosti (zbiranju raznih barv) opazamo sorodnost z vezenjem. Takó n. pr. je piruh slovaškega okraja, kjer navadno tanki črti ali geometriški ornament (na obleki ali perilu. Op. prel.) izšivajo (izvezejo) s pisano svilo, prečudno lepó razdeljen ter slikan z živimi barvami, da so malone slični smaltovemu okrašenju ali zlatarskemu delu.

Takó kaže vsak kraj svoje posebnosti, kakor na piruhih, takó tudi v vezenju.

Da bi natančno opisali moravske piruhe, je vsekakor nemožno, kajti različnost in mnogovrstnost okrasov je mnogobrojna, kar priča o divno dovršenem krasočutju naših gospodinj ter jim je v veliko slavo.

Žalibog, da smo poizgubili mnogo prekrasnih narodnih običajev, toda onega najpomembnejšega nimamo — ne smemo pozabiti. Jaz mislim s tem ono skupno použivanje velikonočnih jajec, ko so si predniki naši medsebojno nazdravljali, prijateljstva ponavljali ter veselili se porajajoče in razcvitajoče se sreče, za katero je jajce znamenje (simbol) — znamenje — — vstajenja.“

Napisala Fr. Stránecká, (prel. Ružý).

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Društvo „Narodni Dom“, je imelo občni zbor 30. marca t. l. Čistega imetja, od katerega ni treba plačevati nikakih obrestij, znaša sedaj blizu 50.000 gld. Doneski „Krajcarske družbe“ so znašali nad 6000 gld., in izplačalo se je že popolnoma 150 deležev. Podpisanega in neizplačanega je še blizu 4000 gld. Veča polovica društvenega imetja, v znesku nad 32.000 gld. je naložena pri različnih posojilnih društvih, manjša v hranilnici kranjski (19.940 gld. 4 kr.) in v obligacijah (14.150 gld.) Vsega imetja je 66.487 gld. 41 kr. Naloženi denar nese po 4% do 4½%. Zato se je izrazila želja, da bi se skrbelo za večje obresti.

Imetje se je pomnožilo l. 1888. za 4200 gld., letos se utegne pomnožiti pa za 5000 gld.

Društvo šteje sedaj 91 udov, in sicer: 1 častnega, 2 ustanovnika, 8 deležnikov in 8 podpornikov. Predsednik g. dr. Mosché je rekel pri zboru med drugim: „Da znaša društveno premoženje blizu 70.000 gld., je sad one velike narodne požrtvovalnosti, katera je dozdej slovenski narod povzdignila na ono stališče, ki ga za-

vzema dandanes“. Potem jako optimistiški opisuje narodno položeno, gledé na donajanje darov za „Narodni Dom“ pa pravi: „Nikar ne začnimo preveč na jedenkrat, nikar ne cepimo preveč svojih borih močij. Združimo raji v prijateljski zvezi svoje moči, da dovršimo to, kar smo začeli.“ On meni, da polovica poti je že premagana, naj bi združeno prekoračili še drugo polovico. Poročevalec tajnik g. Lah je istih mislij in dostavlja: „Preveč potreb imamo, in žalibog, da so res vse tudi jednako koristne in važne. Vsled tega jih izvršujemo vse ob jednem času, izvršiti pa ne moremo niti jedne. Boljše bi bilo in gotovo za splošni blagor uspešnejše, da se lotimo z vso silo in z zjedinjenimi močmi jedne, da jo završimo, potem še le druge in tretje itd. Ako se pa to zgodi, zasluži med sedanjimi prvo pozornost „Narodni Dom, ker je ideja njegove zgradbe med novejšimi, obče narodnimi potrebami najstarejša in sploh zelo koristna“.

Pregledovalni odsek je dobil vse v najlepšem redu. Predsednikom je zopet izvoljen g. dr. Mosche, odborniki pa gg.: dr. vit. Bleiweis-Trsteniški, dr. Gregorič, Iv. Hribar, prošt dr. Jarc, dr. Kotnik, E. Lah, J. Murnik, prof.

Pleteršnik, Ferd. Souvan, dr. Stare, dr. Vošnjak. V pregledovalni odsek: dr. Papež, Gogala, V. Rohrmann, Fr. Ks. Souvan in Fr. Ravnikar.

Da se odpre nov vir dohodkov, sklenil je odbor redno nabiranje mesečnih doneskov med rodoljubi Ljubljanskimi. V posebno knjižnico bodo rodoljubi vpisavali svoje mesečne doneske.

Nekatere, če ne vse, posojilnice na Slovenskem potrebujejo silno in nujno več kapitala, in te plačujejo tudi več obresti. Pri teh naj bi se založil kar možno ves denar, zlasti pa, kar ga je naloženega v kranjski hranilnici. Poročevalc g. Lah se je najprevidniše izrazil; potreba zgradbe „Narodnega Doma“ mu je najstarejša in „sploh zelo koristna“. Mi obžalujemo, da ni še večih uspehov po tolikih letih za ta del; nikdar pa nismo poštevali, da bi bile vse potrebe, (ki jih imamo sedaj), tudi jednako koristne in važne. Nam je bilo in mora biti med potrebami sedanje dobe pred vsem nujnost pred očmi, a slovenski narod ni hotel pripoznati nujnosti zgradbe „Nar. Doma“; drugače bi zaslužili največ grajo oni slovenski domoljubi, ki bi lahko bili omogočili s svojimi sredstvi tako zgradbo, a so bili mlačni. Nujnost pa je v tem, da se napravijo na najnevarniših krajih jezovi proti poplavljenju odlomkov slovenskega naroda ob raznih mejah, sešeno pa po mestih in okolica nekaterih mest. Tržaška okolica n. pr. potrebuje nujno kakih 10 otroških vrtov; drugače nam isto okolico v jednem rodu izpodmaknejo tujci, in govorila bo o okolici slovenski — le zgodovina itd. Sicer pa smo odločno zato: Slovenski voditelji! omejite si naloge, a te izvršujte dobro in do konca! *Nikdar ni bilo na Vas take odgovornosti, kakor v sedanji dobi* — in še ože — v sedanjih letih. Dokazov Vam ni treba.

Kar se dostaje „Narodnega Doma“ samega, pa bi bilo že neko čustvo moralo narekati glede na gmotna sredstva obilniše obdarjenim rodoljubom slovenskim, da bi bili završili častno započeto stvar. Saj vidijo, da narod ne zmore vsega, in da se žrtvuje med ubogimi množicami razmeroma bolj, nego med imovitišimi razumniki. V Moskvi je letos v malo tednih zložilo 62 oseb čez polovico milijonov rubljev, ko se je pokazala in pripoznala potreba za zidanje posebnega poslopja. Pojdite, pa storite po svojih močeh tudi Vi takó, in „Narodni Dom“ bo gotov ter oddá sedaj zasedeno mesto drugim potrebam.

„Narodna Tiskarna“ je imela 31. marca t. l. občni zbor. Odbornik g. Ant. Knez je čital poročilo za l. 1888. Odbor si je prizadeval, da bi zasledoval postavljeno si nalogo: povzdigniti „Narodno Tiskarno“ s primernimi danimi sredstvi do onega stališča da bi postala „Nar. Tiskarna“, pravo zavetišče in izvršujoči organ slovenske književnosti in glavna podpora domoljubne nezavisne slovenske dnevne literature. Doslej niso tega dosegli, nekaj, ker je glavica premajhna, nekaj pa ker nimajo primerne kolportaze, da bi se založena dela razširjala. V Jurčičevih spisih in Zarnikovih delih ima „Nar. T.“ precejšnje zneske; ker se ti spisi razprodajejo počasi, ne more zalagati drugih. — Za knjigotržnico, po praviilih dovoljeno, in za katero je dobila že koncesijo, iz omenjenega vzroka ni dovolj kapitala še, ne strokovnjaka. — Prešlo leto se je Tiskarna preselila, je dopolnila črke in stroje ter v obče vse uredila takó, da more prevzeti največja dela in izvršiti točno in sedanjim zahtevam tiskarstva popolno. Skupno ima sedaj 10 prostorov na razpolago. Lani so kupili nov, velik, po najnovejših iz-

najdbah izgotovljeni stroj od slovite firme, kakor tudi črk za 1163 gld., tako da sedaj lahko tiskajo 4 stroji ob jednem. Barvotisk se je razvil lani, kakor kažejo razne diplome, do neke dovršenosti. Tiskali so posebno knjigo, sestavljeno iz vseh črk, okrasov in klišejev, vsakdo si lahko izbere iz teh, kakor mu ugaja.

Tiskarna je tiskala lani: „Slovenski Narod“, „Slovanski Svet“, „Rogača“ in „Ljubljanski Zvon“ in več večih in preko 1400 manjših naročil.

Ta dela je izvrševalo 34 oseb, ki so: 1 upravitelj, 1 tehniški vodja, 1 knjigovodja, 1 korektor, 2 strojevodja, 14 stavcev, 7 učencev in 7 deklet in hlapcev.

Denarni promet l. 1888 je znašal 34.270 gld. premjkov in 33.724 izdatkov, skupnega prometa 67.994 gld. Dividende 1200 gld. po 3 gld. na delnico. Reservni fond znaša 3807 gld. in 94 kr. in se je pomnožil od lani za 519 gld. Če pridenejo še 300 gld. iz dobička, bo znašal rezervni fond 4107 gld. 94 kr., ali čez 1/6 delniške glavnice.

Nar. Tisk. izda letos 8. in 9. zvezek, drugo leto pa zadnja 2 zvezka Jurčičevih del. Upravni odbor, ker se ta dela razprodajejo slabo, obrača se do slovenskega razumnštva, zlasti do Slovenk, da bi si priskrbljevali ta dela, ki so sedaj po najnižji ceni. „Nar. Tisk.“ ima na prodaj tudi še druga dela, kakor so: „Ukrajinske dume“, „Nov“, „Junak našega časa“, „Dubrovski“, „Knez Srebrjani“, „Oci in sinovi“, Dr. Valentina Zarnika spisi l. zv. itd.

Odbor zagovarja rezervni fond s pogledom na dogodek, da se je „konkurenčni zavod priporočal z onega vzvišenega mesta, kjer se le Božja beseda oznanjuje“; to „narekuje nam biti previdnim in skrbeti za slabe čase, ko bi nastali, ako hočemo narodu svojemu ohraniti list, ki naj neupogljivo zagovarja njega politične pravice in duševni razvoj, jedini nezavisni slovenski dnevnik!“

G. Iv. Hribar nasvetuje na to, da se izreče upravnemu odboru, posebno pa gosp. Ant. Knezu toplá zahvala, čemur zbor pritrdi z dobroklici. Dalje predlaga, naj se gospodu upravitelju za uspešno in pridno delovanje, katero je zadovoljilo upravni odbor, izreče priznanje z naročilom, da tudi v bodoče ukrene vse, kar pripomore k napredku zavoda. Tudi to se odobri.

V upravni odbor so bili voljeni gg.: dr. Iv. Tavčar, predsednikom; dr. Vošnjak, namestnikom. dalje gg. Ant. Knez, Fr. Hren, Jan. Krsnik, dr. Dan. Majaron, Ant. Zagorjan, odborniki. Za pregledovalce računov pa gg. Fr. X. Souvan, Iv. Vilhar in Fil. Tratnik.

Kakor se vidi, „Nar. Tisk.“ napreduje tehniški in v gospodarskem pogledu. Zaupanje dobiva, kakor kažejo velika in številna manjša naročila in pa skupni znesek.

Nezavisnemu dnevniku je res treba skrbeti tudi za hude čase in torej za primeren rezervni fond.

Ali tu se suče sedanji in so se sukali menda bolj ali manj tudi prejšnji upravni odbori „Nar. Tisk.“ gledé na „Slovenski Narod“ po nepravilnem načelu občega gospodarstva. Kolikor večja je konkurenca proti listu od druge strani, toliko večja podjetnosti je treba tu, vsled tega tudi večjega požrtvovanja sedaj. Žrtev je treba večih za duševno podporo lista in potem dojde tudi večja gmotna podpora iz naročnine povečanega števila naročnikov. Analogijo primernišega ravnanja naj posname slavni odbor iz lastnega gospodarstva za druge strani „Narodne Tiskarne“. Ne bil bi preskrbel novega stroja lani, ko bi se ne nadejal, da večja podjetnost prinese večih dohodkov; in „Sl. Narod“ odstrani nevarnost

konkurencije le s podjetnostjo v duševnem pogledu. Ker je list, kakor objavlja sl. upravni odbor, jedini nezavisni slovenski dnevnik, bi bilo tudi neumevno, zakaj bi se prestrašil te ali one sape, kakor se je dogodilo nedavno tega. Takemu listu je gledati jedino na meje, ki mu jih določuje ustava, in njemu kot dnevniku se je laže boriti, nego polomesečniku, da se nam ne zgode krivice, kakoršne si bode. Ako nam napovedujejo boj, ki nima prave zaslombe, naj nam pomaga naš nezavisni dnevnik do zmage pravice. Z doslednostjo doseže to, in potem ne pride z lehka doba, ko bi bilo treba jemati iz rezervnega fonda. Ta pa se utegne srečno porabliti za druge narodne namene, da bi toliko bolj zaslužila „Narodna Tiskarna“ naslov, ki ji je pridejan.

Dramatično društvo v Ljubljani je imelo 1. aprila t. l. občni zbor. Dohodki so bili: Doneski ustanovnikov 30 gld., podpornikov 256. Obresti glavnice 72 gold., skupila za prodane knjige 49 gld. 92 kr., dohodki 32 gledaliških predstav 2994 gld. 94 kr., podpora deželnega zbora kranjskega za leto 1887. 1000 gld., za leto 1888 pa 1500 gld., podporo občinskega sveta Ljubljanskega 300 gld., darila 17 gld., vskupe 6220 gld. 26 kr. Društvo ima v vrednostnih papirjih 1792 gld.

Stroški pa so bili: Nedostatek 270 gld. 87 kr., najemščina za stanovanje 102 gld., stalna plača režiserja 600 gld., nagrade prelagateljem 115 gld., nakup knjig in muzikalij 19 gld. 30 kr., nakup in vzdrževanje garderobe 140 gld. 35 kr., prepisavanje iger, nalog, muzikalij 104 gld. 58 kr., troški za 32 gledaliških predstav 1443 gld. 8 kr., nagrade igralcem in igralkam 2180 gld., poštarine 10 gld. 51 kr., kolki in pristojbinski ekvivalent 14 gld. 41 kr., zavarovanje odra proti ognju 7 gld. 5 kr., naprave odra 980 gld. 15 kr., nakup gledališčnih potreb 7 gld. 70 kr., razne pisarnične potrebnosti 11 gld. 86 kr., stalna plača služabniku 30 gld., trimesečna podpora jedni igralki izven sezone 45 gld., razni troški 8 gld. 50 kr., skupaj 6290 gld. 26 kr. V primeri z dohodki znaša nedostatek 70 gld.

Nalašč smo navedli podrobne številke dohodkov in stroškov. Človek bi vprašal na podstavi teh števil: No, kaj pa morejo izvršiti v Ljubljani za take vsote in vsote? Kdor ni še videl sedanjega odra in krasne dvorane v prostorih Ljubljanske Čitalnice in še bolj, kdor ni videl predstav pod režiserjem Borštnikom, na Dunaju izvežbanem, bi pa trdil, da igranje Dramatičnega društva se ne more odlikovati in razločevati mnogo od predstav, ki se dajejo drugod po slovenskih društvih in ob raznih prilikah. Toda to ni tako, in mi svetujemo slovenskim potnikom in rodoljubom, ki prihajajo v Ljubljani, naj gledajo, da pridejo vsaj k jedni predstavi Dramatičnega društva, in porok smo takim obiskovalcem, da se začudijo, da imajo Ljubljanski Slovenci sedaj kljubu skromnim razmeram tako izvežbane, po šoli pravilno izšolane igralce in vsega, kar potrebujejo v izvršbo svojih nalog. Mi smo se v resnici čudili takim odlikujočim se predstavam, še bolj pa večkrat objavljenim pritožbam, da tu pa tam ne dohaja občinstva dovolj k istim predstavam. Menili smo, da je mnogo Slovencev v Ljubljani, ki ali čisto nič ne znajo ceniti in razločevati izvršitev od izvršitev, ali pa da so razposajeni, in da niso vredni, da je Dramatično društvo dospelo s svojimi naporji do tolikega napredka. No, Ljubljana mora še svoje ljudi izgojevati za domačo igro, in do tega pride, ko bo začela delovati tudi viša dekliška šola, osnovana ne po tuje, ampak v zmislu bolj slovanskega duha. Zato pa je tudi

prav, da ima Dramatično društvo izvrstne moči, da pa ostaje dalje časa v skremnih razmerah ter da se varuje dolgov. Polagoma naj se vse skupaj razvija, kakor zgledno kaže gospodarstvo o dohodkih in stroških tega društva, pri čemur ima blagajnik dr. Starč velikih zaslug. Želeti pa je, da ne ostanejo samo dosedanje podpore, ampak da se tudi povečajo. Podpornikov pa nima nav se strani in v toliki meri društvo, kakor zasluži dejanski. Pomisliti je, da igralne dobre moči se žrtvujejo sicer, ali da jim mora biti vendar hudó, ako se jim truda ne priznava primerno tudi v gmočnem pogledu.

Naposled ponavljamo željo od lani, da bi, kakor je obečalo Dramatično društvo že od začetka, odbiralo igre dobro in se odločevalo za prevode iz slovanskih logov. Nam se dozdeva, da prelagatelji premalo gledajo ali pa ne poznajo iger, katere imajo v sebi snovi iz slovanskih narodov, in ki so izdelane za slovanske zemlje, za slovansko mišljenje in čustvovanje. Odbor ima gospodov, ki gotovo niso v stiski, kako bi odbirali v našem zmislu. Drugače pa: hvala in slava vsem, ki imajo zaslug pri novem slovenskem gledališču v Ljubljani! Hvala režiserju g. Borštniku in profesorju Gerbiču, kakor jo je izrekel občni zbor tema dvema odličnima močema društvenima!

V odbor so izvoljeni sedaj: dr. Tavčar, predsednik; odborniki dr. vit. Bleiweis-Trsteniški, Fr. Drenik, Iv. Hribar, Perégrin Kajzel, Fr. Levec, Iv. Murnik, Luka Pintar, Maks Pleteršnik, Iv. Železnikar, dr. Jos. Stare, Anton Trstenjak.

G. Gorup na Reki, slovenskemu velikemu dobrotniku, so se poklonile 18. marca t. l. razne deputacije, ki so mu izročile diplome častnega občanstva in članstva. Iz Ljubljane so prišli gg. Iv. Hribar, Iv. Murnik in dr. Tavčar in z njimi gospi Murnikova in Franja Tavčerjeva. Ljubljanska deputacija je izročila diplome častnega občanstva 24 kranjskih občin, Karlovska pod vodstvom g. prof. Mija Vambergerja diplomu ondotnega „Sokola“, Goriška Čitalnica po g. E. Klavžarju, Puljska Čitalnica po predsedniku g. Maksu Cotiču in odborniku Ant. Jakiču. G. Gorup je jako prijazno in gostoljubno sprejel deputacije in v pogovorih pokazal, da pozna potrebe Slovencev in Hrvatov ter da je z zavestjo n. pr. osnoval stipendije takó, da jih bodo dobivali slovenski dijaki vseh pokrajin in tudi srbohrvaški dijaki isterski.

Vodnikov spomenik v Ljubljani se odkrije slovesno 30. junija t. l. in sicer na Valvazorjevem trgu. Po slavnostnem govoru se bo pela kantata, zložena od dr. B. Ipavca. Banket, ljudska veselica in na večer dramatična predstava se priredé v to slavnost, ki je imenitna za vse Slovenstvo.

Prva slovenska operna predstava v Ljubljani je bila 25. marca t. l. Pela se je komična opera „V odnjaku“, katero je zložil Čeh Viljem Blodek, in katera ni samo jedna najboljših, ampak tudi najbolj priljubljenih skladb med češkim narodom. Občinstva je bilo vse polno došlo, in predstava se je izvršila izborna v orkestralnem in glasbenem delu. G. prof. Gerbič je opero poslovenil in spravil na oder; on ima torej v tem največjo zaslug.

b) Ostali slovanski svet.

Slovenska zmaga na Štajerskem. Slovenci so zmagali pri volitvah za okrajni zastop Celjskega okraja. Vsled tega bo imel odslej Celjski okrajni zastop 23 narodnih in 17 Celjskih mestnih zastopnikov. Na Štajerskem so okrajni zastopi po sklepu dež. zbora od l. 1869. osnovani po zgledu

jednakega zakona za Češko. Tazmaga pa je prišla po hudih naporih za pravo izvršbo volilnega reda. Doslej je veljalo več ko 100 Celjanov za veleposestnike, proti temu pa je razsodilo upravno sodišče. Vsled te razsodbe je moralo namestništvo v Gradcu razpustiti na nezakoniti podstavi izvoljeni okrajni zastop Celjski ter v novi volilni imenik ni sprejelo Celjskih hišnih posestnikov, ampak le prave veleposestnike. Takó so Slovenci prodrli na podstavi zakonov, kakor jih ume upravno sodišče. Ta zmaga je velikega moralnega in narodnega pomena. Saj se Nemci sklicujejo ravno na mesta po Štajerskem, ko opisujejo v zunanje nemške liste tudi spodnje Štirsko kot nemško deželo. A, kakor se sliši, hočejo štirski Nemci v dež. zboru predlagati, da bi se dala Celju, Mariboru in Ptujju taka uredba, kakoršno uživa Gradec. S tem hočejo osvojiti Nemcem tudi ta mesta in ž njimi slovenski del Štajerske nemčiti nadalje.

Volitev v isterskih mestih 1. apr. t. l. jednega poslanca v državni zbor. Slovanska stranka je bila postavila Mandića, urednika „Naše Sloge“ za kandidata; italijanske stranke kandidat je bil pa g. Rizzi. V Istri je 25 mest, katera volé 1 zastopnika. L. 1885. je bilo v vseh teh mestih 6378 meščanov, imajočih pravo glasa. Od teh je glasovalo tedaj v vsem 3008, torej niti polovica. Za dr. Vidulicha je glasovalo istega leta 2545, za kandidata slovanske stranke pa 409 volilcev. Letos pa, ako ital. listi poročajo resnično, je dobil Rizzi 2535, Mandić pa 485 glasov. Po takem je slovanska stranka pridobila od l. 1885. blizu 80 glasov več, in to je lep napredek, če pomislimo, da Slovanom ne pomaga nihče, pač pa jim delajo težave. Ni pozabiti, da so pri tej volitvi, 1. apr., glasovali blizu vsi c. kr. uradniki in c. kr. mornarica v Pulju za g. Rizzija; torej je imela ital. stranka od drugod največje podporo. Dobro se je držala slovanska stranka zlasti v Buzetu, Pazinu in Kastvu. (V Buz. je dobil Mandić 124 glasov, nasprotnik 35, v Paz. 141, naspr. 98.) Na vse to pravi „Naša Sloga“, da slovanska stranka se ni nadejala zmage, pač pa hoče vedno postavljati svoje kandidate, da se narod vedno bolj probudi v mestih, potem pa sklepa: Odnosaji, v katerih živimo, so jako težki, da skoro neznosni, no mi ipak napredujemo. Vse nam je protivno, vse nas hoče zatreti in uničiti; no mi upamo v pravico božjo in v žilavost našega roda v Istri . . . Med tem kličemo vsem našim zavednim volilcem isterskih mest: najsrčnejša hvala Vam i živili! — Na drugem mestu, kjer govori o napadih na slovansko stranko, pravi isti list: „Naš protivnik liberelec dr. Rizzi je izbran. Njega so pomagali izbrati skoro vsi c. kr. uradniki v pokrajini in pripadniki c. kr. mornarice v Pulju. On pride v drž. zbor tu bo govoril in glasoval z liberalci, svojimi somišljeniki proti sedanjemu c. kr. ministerstvu — kakor njegovi drugovi. Ima li še koga na svetu, ki bi si usojal iskati pri nas komentar takim dejstvom?“ — Pa še to. Kje smo? Takó vpraša „Il Diritto Croato“, ko so gledé na to volitev v Pulju hrvaške plakate trikrat nekaj potrgali z zidov, nekaj pa počrnili? Jednako so napis uredništva tega lista pomazali z raznimi oljnatimi barvami, tako da ni več rabljiv. Uredništvo se čudi, da se more goditi kaj takega v mestu Pulju; ter se nadeja, da gosposka bo čuvala na red v bodočnosti. No, takó se razkriva ital. liberalcev kultura povsod po Primorskem nasproti slovenskim društvom in celó pojedinim rodoljubom.

Skupni jezik c. kr. vojne. Brambeni zakon, pri katerem je dajal § 14 in 25 toliko opraviti v državnem

zboru na Ogerskem, so konečno sprejeli tudi Madjari. Grof Jul. Andrassy je te dni dokazaval potrebo skupne vojne, ter je pobijal težnje, ki zahtevajo ločeno posebno vojno za Ogersko. V gosposki zbornici na Dunaju pa je napravil dotični odsek poročilo o novem brambenem zakonu. Glasilo Češkega kluba je osupnilo, da je ta odsek razodel, rekli bi naravnost, nekaj zaključek, katerega logična oblika bi se glasila: C. kr. vojna je jednotna, in potreba te jednote je neoporečna; torej je neoporečna potreba tudi jednotnega jezika v isti c. kr. vojni. Ker pa je ta jezik nemški, mora se skrbeti, da se učé nemške narodnosti po šolah nemškega jezika. Ker pa nasprotuje temu čl. XIX. državnih zakonov o oblihi pravicah državljanov, tu specialno narodov, naj pride naučno ministerstvo po drugih potih na pomoč nemškemu jeziku, in zato se je, kakor dostavlja isto poročilo, naučni minister že izjavil s tem, da namerja uvajati nemščino z razlogom potrebe za skupno občenje.

Glasilo Češkega kluba povdarja, da taka namera bi bila proti narodnostnemu ali členu 19. in se nadeja, da večina gosposke zbornice ne pritrdi takim protiustavnim nazorom. Tu se zopet vidi, kakó jo je zagrešila sedanja desnica državnega zbora, da ni predložila načrta, po katerem naj bi se izvršil narodnostni člen. Sklepanje, ker se priznava jednotni jezik c. kr. vojne, da je potreba prestrukturirati osnovne in druge šole pri nenemških narodnostih, odgovarja popolnoma psevd-centralistom, za katere govoré pl. Plener ml., Dumreicher itd. Mi v tem oziru dostavljamo, kar smo razpravljali ob svojem času, n. pr. v Slovenskem Narodu, da, ako se priznava jednota jezika v c. kr. vojni, je treba najprej odločiti meje, do kam sega taka potreba o jednotnem vojnem jeziku. Meje pa je treba določevati ne kakemu ministru, ampak zastopnikom pojedinih narodov. Te zastopnike morajo narodi določiti; tega pa ne morejo, dokler ni narodnih organov, kot jurističnih oseb. Ergo je potrebno najprej izvršiti narodnostni člen v zmislu narodne avtonomije. Dokler se ne vstvarijo taki organi za vsak veči narod posebe, bo imelo glasilo Češkega kluba in še kako drugo glasilo še večkrat priliko, da se prestraši . . . Quod demonstra numerat nasproti Českemu klubu in vsej slovanski desni drž. zbora na Dunaju!

Državni zbor na Dunaju bo zboroval tudi po veliki noči nekaj časa. Ob proračunski razpravi je imela nemška levica letos opraviti sosebno s Slovenci. Slovenski zastopniki so se mnogokrat oglašali in v obče krepko zagovarjali narodne potrebe slovenske ter zavračali ob enem napade nasprotnikov. Iz govorov raznih poslancev objavimo nekatere odlomke. Opomnimo že sedaj, da nekatere izjave je narekala tudi letos ali nevednost ali pa bojazen. S takimi izjavami pokvarijo nekateri poslanci več, nego z ostalimi še tako dobrimi oddelki govorov. Državni poslanec Klun nas ume, če tudi drugega ne opomnimo.

„Srpski Glas“, objavlja naslednjo vest iz Kistanja, dalmatinskega kraja ob cesti Zader-Knin: „Nj. Veličestvo cesar Franc Josip je podelil 400 gld. za notranjo opravo naše nove pravoslavne cerkve sv. Cirila in Metoda. Vsled tega je bilo v nedeljo po sv. službi božji svečana zahvalnica za premilostljivega daritelja. Cerkev je bila prenatlačena.“

Beneški Slovenci in cerkev. Pod tem naslovom opisuje beneški Slovenec v „Sl. Nar.“, kakó hudo se godi beneškim Slovincem tndi v cerkvi, to posebno zato, ker je premalo slovenskih duhovnikov. Teh pa ni ker

ne dajo po šolah prilike, da bi se Slovenec smel učiti v slovenščini. Tako mora jeden svečenik opravljati to, za kar bi jih bilo treba po 5 in še več. "Sploh tudi cerkvena oblast ne ustreza prav Slovincem in bi rada videla, ko bi se poitalijančili: v nekatere kraje bolj na zahod, kjer slovenščina čedalje bolj zamira, pošilja že laške duhovnike, ali pa slovenskim zaukazuje laški pridigovati." V nadškofijski kuriji v Vidmu nimajo Slovenci svojega zastopnika; zato pa morajo iskati vsak dan tolmačev v mestu ali v semenišču (kjer je okolu 24 gimnazijcev in bogoslovcev slovenskih). Sicer se pa pri cerkvenem oblastu še ni godilo, kar se je pri posvetnem, katero je hotelo nekega preprostega Slovence v ječo zapreti samo zaradi tega, ker ni znal italijanščine. . . . Pravo za pravo duhovna oblast bi ne nasprotovala naši narodnosti, ko bi je ne spravljalo v zadrego pomanjkanje slovenskih duhovnikov; saj sedanji naš nadškof se je celó pred Levom XIII. v Rimu ponašal, da ima v svoji nadškofiji 36 tisoč Slovencev, kar je prijetno iznenadilo in razveselilo sv. Očeta. . . . Slovenskih duhovnikov v službi je sedaj okolu 40, kar je premalo. . . .

Dostavljamo tu mi, da so iz Rima brzojavili židovskim listom na Dunaj, kakor da bi slovenski agenti iz Avstrije dohajali sedaj med beneške Slovence ter je vzbujali proti italijanski vladi. To laž so gotovo sporočali beneški Italijani v Rim samo zaradi tega, ker so morda slišali, da bi avstrijski Slovenci utegnili poslati kako knjigo družbe sv. Mohora med svoje krvne brate na Benškem. Treba je do časa zabraniti tudi kaj takega, saj zapadna kultura zapoveduje takó!

Družbi sv. Cirila in Metoda so poslali Mariborski bogoslovci znatno vsoto 100 gld. Vodstvo se v „Slov. Nar.“ zahvaljuje na tej podpori in drugih podporah ter pravi: „Če bo naš mali naraščaj takó značjno znal stati za vero in za narod ter s tem za vse vzvišene ideale človeštva — potem blagor ljudstvu, kjer bode za nekaj let taka mladina seme Božje besede ter seme ljubavi do ožje in širje domovine sejala med tem narodom, ki deluje zanj družba sv. Cirila in Metoda.“ No, res tolažljivo je tako blago dejanje in kaže, da v Mariboru duh Slomškov ni zamrl, in da kljub hudemu pritisku od nemške strani v istem mestu vendar premaguje moč zgledov in vzorov. Nadejamo se, da jednak duh prešinja bogoslovce slovenskega rodu tudi drugod po Slovenskem, in ako si ne upajo na dan z enakimi dokazi svojega mišljenja, je gotovo vzrok v tem, da je drugod tak pritisk, da ne dovoljujejo mladini po semeniščih niti najnedolžnejšega slovenskega berila, ako nima posebnega pečata načelu. Da bi vzori prošlosti premagavali zadublost, ki mori tu pa tam mlade duhove!

Dvořak in Dunajski Nemci. Skladbe prvega sedanjega češkega glasbenika Ant. Dvořaka izvršujejo vsi veliki narodi, sosebno pa Angleži, in tudi Nemci v Nemčiji. Glasbeni kritik prof. Hanslik se pa pritožuje celó v „N. f. P.“, da Dunajski Nemci ne trpé, da bi sprejeli n. pr. Dvořakove slovite Plese v koncertne sporede; a z druge strani se vendar pritožujejo, da nimajo dovolj novitet in primernih in vrednih novih skladb. To je vendar preveč, dostavlja z začudenjem, kritik Hanslik, da politika odločuje na Dunaju celó v umetnosti. Ker je prvo židovsko glasilo sprejelo tako pritožbo, je soditi, da se že bojé Židje, da bi nemški nacionalci na Dunaju ne bi demonstrovale proti gledališnim igralcem in vsakovrstnim umetnikom židovskega rodu, kateri so spravili umetnost in kritiko na Dunaju v svojo oblast. S tem

omejujemo zaslugo, da je dalo prvo židovsko glasilo prostor drugače absolutno opravičeni pritožbi.

Mita Rošulović, rodoljub in dobrotnik srbski, je umrl v Čakovu v 59. l. življenja. Zapustil je celo imovino v znesku blizu 40.000 gld. za vzdrževanje srbske cerkve in šole. Podpiral je narodno stvar, kjer koli je mogel.

Ruska konverzija. Rusija je sklenila vzeti na posodo 700 milijonov frankov za namene konverzije prejšnjih posojil. Namesto 700 milijonov pa so ji podpisali šest milijard frankov. Tako rase kredit Rusije, dasi so ga hoteli popolnoma izpodkopati v Nemčiji.

Društvo za vzdrževanje nemstva v zunanjih deželah (Verein zur Erhaltung des Deutschthums im Auslande) v Monakovem je doseglo, da se mu je odvzel značaj političnega društva. Vsled tega smejo biti udje tudi častniki, dijaki itd. Namen društva je pošiljati podpore občinam in raznoterim zastopstvom, denarne podpore za šolske potrebe, potem knjige itd. Društvo smatra za zunanje dežele tudi Avstro-Ogersko. Takó imajo torej s šolskimi društvi jednak namen tudi društva, katera nimajo takega naslova. Zunanji Nemci pošiljajo med drugim avstro-ogerskim Nemcem podpore, dasiravno trdijo poslednji, da so najbogatejši v našem cesarstvu, in da so po besedah Dumreicherjevih jedini sposobni za višje izobraževanje. Da bi pa Slovani dobivali denarnih podpor od zunaj za svoje kulturne, še veliko večje potrebe, tega bi ne dovolili somišljeniki imenovanega državnega poslanca. Njih logika dovoljuje jedino po načelu: Čim potrebniši si, tem manj ti pristojna pomoči. To pa zato, da boš konečno v resnici — nesposoben, duševno otrpnel.

Pro Patria, italijansko šolsko društvo, ima na Italijanskem, kakor v Rimu in drugod sodruštva. V Italiji prirejajo dijaki itd. koncerte, katerih dohodke pošiljajo v podporo društvu „Pro Patria“. Tudi to je v redu; nikdar ni slišati, da bi liberalni Nemci zastran tega interpelovali ali ovajali po državnoborskih in deželnozbornih zastopih.

„Srpska sloga“. Pod tem naslovom objavlja „Glas Crnogorca“, št. 12. pesem, ki razodeva veselje, da se imenujeta Srb v Srbiji in Srb v Črni Gori zopeta brata. Pesem se nadeja boljše bodočnosti, in druga pesem: „Samo sloga Srbina spasava!“ dokazuje, kakó je rešitev jedino v slogi. V obče pa gredó težnje srbskih rodoljubov še dalje. V Dalmaciji razpravljajo s cirilico in latinico pisani listi jednega in istega srbsko-hrvaškega naroda, kakó potrebno je, da se sporazumejo med seboj sebi in Slovanstvu na korist, nasprotnikom pa na žalost. Leto 1889. je važno leto za Srbe in Jugoslovane; 500-letnico bitve na Kosovem polju praznujejo letos najprej Srbi, zaradi posledic po pravici pa vsi Jugoslovani in vse Slovanstvo. Kakor je bila bitka pred 500 leti nesrečna, takó želé vsi pravi Slovani, da bi bila pa petstoletnica začetek srečnejše dobe, dobe, v kateri naj bi Slovani na dalje vzajemno napredovali na polju slovanske kulture.

Srbske rodoljubke in književnost srbska. V Novem Sadu so osnovale srbske gospe in gospodične posebno društvo, z namenom, da bi učile in širile srbski jezik in srbsko književnost. „Sl. Nar.“ pristavlja k temu: „Jednako društvo bilo bi tudi naši beli Ljubljani in po vseh slovenskih mestih in trgih silno potrebno. . . . Čehom, Poljakom in Madjarom pripomogle so narodne dame k marsikaki pridobitvi, zatorej se nadejamo, da bodo

tudi naše vrle Slovenke posnemale Novosadskih Srbinj vzgled . . .“ Slovenske rodoljubke bi bilo treba spodbujati, da bi se bolj oprijele slovenskega in slovanskega duha, tudi z ustno besedo ter v govorih, o primernih predmetih polagoma dokazovati vrednost slovenske in drugih slovanskih književnostij.

„Slovenija“, akademsko društvo slovenskih dijakov na Dunaju, je priredilo 1. aprila t. l. svojemu častnemu članu Fr. Levstiku v spomin lepo slavnost z bogatim vsporedom. Sodelovale so umetniške moči, kakor gospica Josipina Jamnicka, z dunajskega konservatorija, Lj. Weiglein, član c. kr. dvorne opere, vit. Bosnadolski, D. Pogačar, J. Abram, tamburaški zbor hrvaškega ak. društva „Zvonimir“, pevske zbori pod vodstvom g. Jana Jirjika itd. Slavnostni govor je govoril vseučiliški docent g. dr. K. Štrekelj. Čisti dohodek je namenjen „podpornemu društvu za slovenske velikošolce na Dunaju.“

Fonetika in cirilica. „Srpskemu Glasu“ javljajo, da bi bil naučni minister prepovedal knjige s cirilico za začetne šole v Dalmaciji. List ne veruje, da bi se kaj takega zankazovalo, in kaže na to, da je k. hrvaška vlada ukazala spisati knjigo za fonetiški pravopis. Fonetika od jedne strani in prepoved cirilice na drugo stran si nasprotujeta — dostavlja list.

Sent-Miknuški Jovan Naka, veleposestnik iz Banata, dobrotnik srbski, je umrl na Dunaju. Že l. 1837. je odločil 5000 gld. za književne nagrade. L. 1841. je izročil ta zalog na upravo „Matici Srbski“. Matica iz tega fonda nagraduje književna dela, in danes znaša ta fond 27.000 gld. Soproga pokojnika, rodod Bučesička iz Trsta, ga je bila srečno napotila na tako podporo.

Trapisti v Bosni. „Obzor“, hrvaški strogo katoliški list, poroča, da so bratje trapisti po okupaciji naselili se v Bosno, okoli Banjaluke. V Debašinem selu pri Banjaluki so vzdignili svoj samostan in pokupovali so zemljišča po najnižjih cenah. Takó so postali veliki zemljiščni bogataši, a s tem so kmete prognali in jih spravili na beraško palico. Sela, ki so prej cvetla, so sedaj propadla, in prejšnji kmetje so sedaj težaki za revno plačo — pri bratih trapistih. S tem pobija „Obzor“ poprejšnja hvalisanja, kakor da bi donášali blagostanje in kulturo v Bosno. Zanimivo je, pristavlja „Srpski Glas“, da sedaj grajajo tujstvo v Bosni oni listi, ki so poprej hvalili vse, kar je dohajalo in se vsiljevalo tujega v okupovani deželi.

Gradonačelnik Karlovca (gornjega), dr. Jordan, se je obrnil na dež. vlado v Zagrebu in prosil, naj odredi, da pravoslavno-srbski svečeniki ne smejo pisati s cirilico matic ali matrikul, niti izdajati jih s temi črkami, ampak z latinico. Proti temu se krepko ustavljajo srbski listi in dokazujejo, da srbski svečeniki niso samo pooblašeni, ampak da so dolžni pisati s cirilico. „To takó biva, prideva „S. Gl.“ po glasovitem „srpskem zakoniku“, ki je priznal cirilico!“

Prepoved poučevanja zgodovine Slovanov neavstrijskih. Zadarska „Katoliška Dalmacija“, časopis katoliško-hrvaškega duhovenstva, objavlja v svoji številki od 28. marca te vrstice: „Dobivamo iz Spljeta malone neverjetno poročilo, da naučni minister pl. Gauč je razposlal dopis, s katerim strogo prepoveduje v avstrijskih šolah poučevanje zgodovine, oziroma se na one Slované, kateri ne živé v Avstro-Ogerski. To je najlepše priporočanje ravno take zgodovine, in mi smo preverjeni, da naredba prinese oni sad, kateri zaslužuje. K temu dodaje „Krom. Nov.“

od 2. aprila t. l.: „Historije Rusov, Srbov ali Bolgarov ne sme torej znati avstrijski Slovan, zato pa se mora pridno učiti zgodovine nemškega slavnega spomina. No, ravno zatoj ostane v državnih šolah takó, kakor želi Gauč. Ali naše novine imajo dolžnost, odločiti poseben oddelek slovanski zgodovini v svojih predalih, da bi se sedaj vsaj takó odškodovali za to, česar ne smemo dobiti po volji Gaučevi. Na drugi strani pa nam je gledati na to, da bi dobili šolo iz državne uprave v narodno upravo po členu 19. ustave, in da si priredimo poučevanje zgodovine takó, kakor bomo hoteli imeti mi.“

„Jugoslovanska Korespondencija“ v Parizu. Kakor za Čehe itd., izhaja tudi za Jugoslovane poseben list pod navedenim naslovom; izdaje ga „Agence Libre“ v Parizu z namenom, da bi Slovani ne zajemali poročil o svetovni razstavi Pariški in drugih predmetih in dogodkih na Francoskem iz nemških ali angleških kalnih virov. Jugoslovanska korespondencija obseza samo preprosta, stvarna in točna poročila o dogodkih, katere bodo zlasti listi slovanski priobčevali takó, kakor odgovarja nepopačeni resnici. List za Jugoslovane je pisan v srbskem narečju.

Heroizem poljske šljahte se kaže v soglasju s trditvami Bismarcka tudi v novejšem času — v igranju, in sicer v Monaku, na Italijanskem, kjer je igralni dom in zbirališče velikih igralcev. Celo „Kurjer warszawski“ je napravil o tem članek „Monte-Karlo“, v katerem piše med drugim: Grof N. iz Podolja je zaigral na jeden večer 20.000 frankov; gr. X. iz Volynje je zapravil v kratkem času 50.000 frankov, in gr. Z. 500.000 frankov. . . . Ali se je čuditi, da prehajajo imetja poljskih plemičev v židovske roke? Množica naroda pa propada, in kakó je v Poznanju? Onda plemiči prodajajo posestvo za posestvom nemški vladi, ki ima na razpolaganje zato 100 milijonov mark. Banke niso mogli lani ustanoviti, da bi zabranili nakupovanje slovanske zemlje za Nemce, in sedaj se zopet napravljajo, pa so malo čez milijon kapitala podpisali zato.

Serafin Perović, novi hercegovaški metropolit, je položil na Dunaju prisego v cesarjeve roke.

Bosna in Hercegovina. Zagrebškemu „Srbobranu“ poročajo iz Sarajeva, da je minister Kalaj prodal Tržaški tvrdki firmi Morpurgo et Parente vse gozde v Bosni, da jih bo ista firma eksploatovala 10 let in da more vsako leto poseči 75.000 drevo in to za drevo od debelosti 40—50 cm po 4 gld., in za drevo čez 50 cm po 5 gld. 50 kr. „Srbobran“ hoče o silno važni stvari v gospodarskem pogledu spregovoriti, kedar dobi poročilo in oceno od strokovnjaške strani.

Na Češkem ponujajo plemenitaši in veleposestniki češke stranke kompromis veleposestnikom nemške stranke gledé na bodoče deželnozborske volitve. Okoli 20 sedežev bi dobili nemški veleposestniki, ako bi se dogovorili. Ali liberalni Nemci in na čelu njih Dunajsko glavno glasilo odvrtačo od takega sporazumljenja. To je dokaz, da liberalna stranka nemška noče pomirjenja na Češkem. Vzroki pa ne tiče samo v volji židovskega liberalizma, ki dobiva stalno hrano in moč iz nesporazumljenja Nemcev in Čehov, ampak tudi drugod, tudi od inspiracij, katere liberalni stranki dohajajo od zunaj. Prošlost, izza 70 let, je poučna za ta del.

Časopisje na Ruskem. V Peterburgu in v Moskvi izhaja 262 časopisov. Iz njih pripada 192 na Petrograd in 70 na Moskvo. Na ruskem jeziku jih izhaja v Petro-

gradu 174, v Moskvi pa 67, skupaj 241. Ostali izhajajo: 4 na francoskem, 10 na nemškem (9 v Peterburgu in 1 v Moskvi), 1 na poljskem, 2 na finskem, 2 na hebrejskem jeziku, 1 na židovskem žargonu in 1 na latiškem jeziku. Po obsegu je 46 časopisov občega, političnega ali literarno znanstvenega značaja, duhovnih 19, ilustrovanih in humorističnih 25, medicinskih 24, za praktično potrebo 17, tehniških 16, kmetijskih in gozdarstvenih 15, za otroke 12, pravnih in ekonomskih 9, za gledišča in umetnost v obče 9, pedagoških 8, prirodoslovnih in matematiških 7, za ljudstvo 5, za mode 5, znanstvenih raznih vej 5, zgodovinskih 4, za vojna vprašanja 4, oficijalno-administrativnih 4, bibliografskih 3 in raznih specijalnih 25.

Poljska šola na Dunaju. Državni poslanci knez Jurij Czartoryski in drugi se jako potegujejo, da bi se osnovala na Dunaju šola za poljske otroke, ki morajo obiskovati sedaj nemške šole. Naj bi se uresničil blag namen!

KNJIŽEVNOST.

Službovník nemško-slovenski za cesarsko vojsko. (Dienst-Reglement deutsch-slovenisch, für das kaiserlich-königliche Heer). Prvi del. Drugi natis službovníka iz leta 1873. Poslovenil Andrej Comel plemeniti Sočebčan, c. kr. major v pokoju. — Samozaložba. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora v Celovcu 1889, 143 str. 8°. Cena 80 kr.

Tu podaje gosp. major pl. Sočebčan jedno važno svojih knjig za vojaško službovanje v novem izdanju. Ta velezaslužni slovenski rojak je takó rekoč sam vstvaril in izdelal vojaško književnost na slovenskem narečju. Premagal je srečno največe težave pri prelaganju in sestavljanju; kljubu neugodnim razmeram, da niti založnika ni dobiti takim knjigam, gospod pisatelj se vendar ni prestrašil nadaljevati in dopolnjevati vojaško literaturo in celó sam zalagati izdajana dela. Tako ima za tisek pripravljena rokopisa, ki se kmalu natisneta: *Poučilo o streljanju* Schiess-Instruction) in *vežbovník* (Exerzier-Reglement). Na prodaj pa je dobiti pri g. pisatelju v Gradcu (Grazbachgasse) tudi še naslednje po njem izdane knjige: *Službovník II.* in *III.* del. *Garnizonska in stražna služba*, *Werndl-ova puška*, *Pouk o zemljišču*, *Osnova vojske*, *Slovnica vojaška*. Vse te knjige pa se prodajajo tudi po večih knjigarnah na Slovenskem in drugod.

Naj bi se slovenskemu vrlemu domoljuba obilo poplačal veliki trud! Dobiček, ki ga ima od teh del vsak Slovenec, ki je v vojaški službi, je gotov, in vpliva po svoje srečno na slovenski jezik, ko se vrne vojak v domovino.

Isterski sabor. Pod tem naslovom je ravnokar izšla knjižica v mali 8°, obsegajoča 208 + XIII + IV. sti., priskrbeli so jo isterski slovanski rodoljubi narodu v pouk. Vsebinska ji je namreč razpravljanje v zadnjem zasedanji deželnega zbora isterskega. Znano je, kakó temeljito so zagovarjali slovanski zastopniki sosebno tudi

prošlega leta ustavna prava Srbohrvatov in Slovencev isterskih. V kazalu čitaš, da so govorili n. pr. o pazinski gimnaziji, poznanju hrvaškega jezika, pravopisu, učnem jeziku, narodnem šolstvu itd. Tudi na Slovenskem so že večkrat priporočali, da bi se posebe tiskali ter v snopičih razpošiljali govori slovenskih zastopnikov. Morda vendar ni zavist onih kriva, kateri ničesar ne zagovarjajo ali govoré?

Новый Галичанин (Novyj Galičanin), žurnal dlja literatury i belletristiki. Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca na 1—2 polah v Premišlu v Galiciji. Izdaje in urejuje list pisatelj Poljanskij. Cena celo leto 5, pol leta pa 2 gld. Naroča se pod adreso: Peremyšl, ulica Tatarska 268. Novi Galičanin ima obliko in opravo velikih ilustrovanih listov, kakóršni so „Zlatá Praha“ itd. Ilustracije obsežajo slovanske dežele, noše in raznovrstne zaslužene in znane ljudi. Za ženske ima poseben oddelek za spise in mode. List se omejuje na književnost in pouk in to zadačo, kakor je posnieti iz razprav in razgovorov prvih 5 števil, častno izvršaje. Pozdravljamo novo lepo podjetje galiških Rusov ter mu želimo srečnih uspehov.

Пантеонъ литературы (Panteon literatury), ježmesjačnjy istoriko literaturnyj žurnal. Za mejo 10 rublj. na leto. Adresa: St. Peterburg, Zacharjevskaja, d. 19, kv. 10. Redaktor—izdatelj A. Čudinav. Objavlja dela leposlovna ruskih in drugih slovanskih pisateljev, poslednjih na ruskem jeziku, potem zgodovinsko-književne spise in podaje letopis o sodobni literaturi in poeziji. L. 1888 je ta mesečnik natisnil med drugim tudi Levstikovega Martina Krpana, katerega je preložil na ruski jezik slovenski rojak prof. M. Hostnik.

Песме Бранка Радичевича (Pesme Branka Radičevića). IX. Najnovejše in popolnjeno izdanje. S slikami. Cena 80 kr. Knjigarna bratce M. Popovića.

Slavjanskija Izvestija od 7. do 12. št. objavljajo poleg poročil iz slovanskih zemelj razne članke in razprave, kakóršni so n. pr.: Pisma o galickoj Rusi; Torg slavjanskimi dětmi v Bengriji; Školnyj vopros v Čechov; Vnutrenjaja žiznj i chod razvitiya J. S. Aksakova po jevo pismach; Novyj Černogorskiy „Zakonik“. Sovremennoje položenije Srbov — Lužičan; Lavele o Balkanskem poluostrovu itd. Za mejo cena 8 rubljev na leto. O Slovincih je bilo doslej najmanj poročil v novem listu.

Општи имовински законик за княжевину Црну Гору. (Opšti imovinski zakonik za knjaževinu Crnu Goru.) Na Četinju. 1888. (8°, VI + 356 str.) Cena po pošti 2 rub. 40 kop. O tem imenitnem zakoniku smo že govorili nekoliko; kdor si ga želi naročiti, naj podviže, ker je malo odtisov na prodaj. Znano je, da je zakonik sestavil slavni slovanski učenjak dr. V. V. Bogišić.

Словарь болгарскаго языка (Slovarj bolgarskago jazyka) po pamjatnikam narodnoj slovesnosti i proizvedenjem novejšej pečati. Zvez. VI. (8°, str. 1309—1702). Spisal A. Djuvernua. Cena 2 rub. 25 kop.

Очерки изъ исторіи руской литературы XVII. i XVIII. столетій. (Očerki iz istorij ruskoj literatury XVII. i XVIII. stoletij. St. Peterb. 1889, (8°, 434 str.) Spisal L. N. Majkov. Cena 2 rub. 80 kop.

i. SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld., za četrt leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzelini 4.